

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

Ο ΣΚΕΝΔΕΡΜΠΕΗΣ

ΥΠΟ

ΗΛΙΑ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ

24/3

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΗΛΙΑ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

Ο

ΣΚΕΝΔΕΡΜΠΕΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55928
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 10/9/2014
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΦΕΞΗ

1904^α

(Ἰδιοκτησία τοῦ ἐκδότου.—Ἀπαγορεύεται ἡ ἀνατύπωσις).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

Ο ΣΚΕΝΔΕΡΜΠΕΗΣ

1404—1467

I

Καταγωγή και πρώτη ηλικία τοῦ ἥρωος τῶν Ἀλβανῶν.

Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἀκόμη ἐπιδράμει εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Βυζαντιακοῦ Κράτους, ὅτε οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ἐκλύσει καὶ τῇ παρακμῇ τοῦ Κράτους, μὴ δυνάμενοι νὰ συγκρατήσουν ἐν συνοχῇ, ὑπὸ ἓν σκῆπτρον, τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, ἐξεχώρησαν εἰς τρεῖς οἴκους εὐπατριδῶν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀλβανίας: τοὺς Κομνηνοὺς, τοὺς Καστριώτας καὶ τοὺς Τοσχίδας (Τόσκηδες), ὧν οἱ τελευταῖοι κατήγοντο ἀπὸ Τοτίλα τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων.

Φανερόν ἐντεῦθεν ὅτι, ἐκ πατρός, ἡ καταγωγή τοῦ Γεωργίου Καστριώτου ἦτο καθαρῶς ἐλληνική.

Ὁ πατήρ του Ἰωάννης ἡγεμόνευε τμήματος τῆς Ἄνω Ἀλβανίας, πρωτεύουσαν ἔχοντος τὴν Κρούϊαν· ἔσχε δὲ σύζυγον Βοϊζάβην, τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τριβαλλῶν, οἵτινες τότε κατώκουν τὰς μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας χώρας.

Ἐκ τῆς Βοϊζάβης ταύτης ὁ Ἰωάννης ἀπέκτησεν ἐννέα τέκνα, ὧν τὰ τέσσαρα ἄρρενα· ἔσχατον δὲ τούτων εἶνε ὁ Γεώργιος, γεννηθεὶς τὸ 1404.

Βεβαιούσιν οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συγγραφεῖς ὅτι ἐκ γενετῆς ὁ Γεώργιος ἔφερεν εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα σημεῖόν τι ὅμοιον μὲ ξίφος· ἐτεκμαίροντο δ' ἐκ τούτου τὴν μέλλουσαν στρατηγικὴν δεξιότητα τοῦ ἀνδρός. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι, ἐκ παιδικῆς ἀκόμῃ ἡλικίας, ἐθαυμάζετο μεταξὺ τῶν ὁμηλικῶν του ἐπὶ μυϊκαῖς δυνάμεσιν, ἀνδρεία καὶ δεξιότητι εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ὀπλῶν, ἐνθα αἰ ἠθικαὶ του ἀρεταὶ καὶ ἡ μεγαλοψυχία τὸν καθίστων ἀγαπητὸν πρὸς πάντας.

Τῶν Ὀθωμανῶν ἦρχε τότε Ἀμουράτ ὁ Β' καὶ οἱ στρατοὶ του εἶχον πλημμυρήσει τὰς ἀρκτικὰς χώρας τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, χωρὶς νὰ καταλάβωσιν ἀκόμῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἦτο φανερόν, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τοῦ λοιποῦ ὑφίστατο μόνον κατὰ τύπους...

Ὁ Ἀμουράτ ἀπέβλεπεν ἤδη νὰ ἐκτοπίσῃ τοὺς διαφόρους μικρογεμόνας, καὶ ἰδίως τοὺς τρεῖς τῆς Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου, ἵνα κατόπιν, ἀπὸ τοῦ ἀσφαλοῦς πλέον, καταφέρῃ τὸ ἔσχατον πλήγμα ἐναντίον τῆς κεφαλῆς τοῦ Βυζαντιακοῦ Κράτους.

Οἱ τρεῖς ἡγεμόνες εὐρέθησαν ὅθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συμμαχήσωσιν ὅπως ἀντιστῶσι κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως· ἀλλ' ἦτο ἀπίρως οὗτος ἰσχυρότερος καὶ ἠττήθησαν.

Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι, ἐκθρονισθέντες, ἔφυγον εἰς Ρώμην παρὰ τῆ Πάπα, ὁ δὲ Ἰωάννης Καστριώτης, λόγῳ τῶν ἐγνωσμένων ἀρετῶν του, ἔτυχε τῆς εὐνοίας νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ πληρώων μόνον ἀσήμαντόν τινα ἐτήσιον φόρον ὑποτελείας καὶ παραδίδων εἰς τὸν Ἀμουράτ, ὡς ἐχέγγυον πίστεως, τοὺς τέσσαρας υἱούς του.

Ὁ Ἀμουράτ θέλων νὰ προσοικειωθῇ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰωάννου, παρέσχεν εἰς αὐτοὺς ὑψηλὰς τιμὰς, τοῖς ἐξεχώρησε γαίας καὶ εἰσοδήματα, διέταξε δὲ καὶ τὴν περιτομὴν αὐτῶν, φρονῶν ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου θὰ τοὺς καθίστα περισσότερον ἀφωσιωμένους. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε συνήθεια παρ' Ὀθωμανοῖς νὰ μεταβάλλωνται τὰ ὀνόματα τῶν περιτεμνομένων, ἄγνωστον μὲν πῶς ἐπωνομάσθησαν οἱ λοιποὶ ἀδελφοί, γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ νεώτερος Γεώργιος ἔλαβε τότε τὴν μετωνυμίαν Σκενδέρ-μπεις, τούτέστιν Ἀλέξανδρος-ἡγεμών.

Δὲν εἶνε πιθανόν ὅτι ἡ μετωνυμία αὕτη ἦτο χλευαστικὴ, ἅτε ὑπενθυμίζουσα τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον δι' ἐνὸς μείρακος...

Πιστευτότερον εἶνε ὅτι ἐξ ἰδιαιτέρας πρὸς τὸν νεανίσκον ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης ὁ Ἀμουράτ ἔδωκε πρὸς αὐτὸν τὴν τιμητικὴν αὐτὴν προσωυμίαν.

Ἀποδεικνύεται δὲ ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη συμπάθεια τοῦ αἰμοχαροῦς Σουλτάνου πρὸς τὸν Γεώργιον καὶ ἐκ τῆς ἐξιδιασμένης μερίμνης ἣν ἐπεδείξατο εἰς τὴν τελείαν αὐτοῦ μόρφωσιν.

Δεκαοκταετῆς ἤδη, οὐ μόνον εἶχεν ἐκμάθει τελείως τὴν Τουρκικὴν, Ἀραβικὴν, Ἰταλικὴν καὶ Σλαβωνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐπέδωκεν εἰς τὰ ὄπλα, ὥστε ὁ Ἀμουράτ τὸν διώρισε διοικητὴν σώματος ἐκ πενταμισχιλίων ἀνδρῶν. Δὲν ἐβράδυνε δὲ ὁ νεαρὸς στρατηγὸς νὰ ἐπιδείξῃ τὰ ἑκτακτα στρατιωτικὰ του προτερήματα εἰς σύγχρονον σχεδὸν ἐκστρατεῖαν ἐναντίον ἐπαναστατησάντων τινῶν λαῶν τῆς Ἀσίας.

Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ὁ μέλλων ἥρως ἐδέχετο τὸ βάπτισμα τοῦ πυρός. Ἐκτοτε, εἰς μάχας ἢ μονομαχίας, εἰς ἀναβάσεις φρουρίων καὶ ἐφόδους κατὰ λογχοφόρων ἰππέων, ὁ Σκενδέρμπεης ἀπεδείχθη ἀνυπέροβλος εἰς ἀνδρείαν καὶ δεξιότητα, συνεπεία τῶν ὁποίων ἀπήλασε μεγίστων τιμῶν παρὰ τε τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ λαοῦ, καὶ μόνον ἐξοφοῦτο ἡ ψυχὴ του ὡς ἀκίς εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμῇ ἐναντίον χριστιανῶν.

Ἐν μέσῳ τῶν θαυμασίων του ἐπιτυχιῶν, μανθάνει αἰφνης ὁ Γεώργιος τὸν θάνατον τοῦ πατρός του.

Κατὰ τὰς δοθείσας ἐν ἀρχῇ τῆς ἀπαγωγῆς του ὡς ὁμήρου ὑποσχέσεις ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ, οἱ Ἀλβανοὶ, θνήσκοντες τοῦ Ἰωάννου, θὰ ἐλάμβανον ὡς ἡγεμόνα ἓνα ἐκ τῶν υἱῶν του. Ἀλλ' ὁ Ἀμουράτ ἀθετήσας τὰς συμφωνίας, κατέλαβε στρατιωτικῶς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἐπάρχει παράδοσις καὶ ἱστορικῶς ἐπιβεβαιουμένη, καθ' ἣν ὁ Σουλτάνος, ἵνα ἀπαλλαγῇ διὰ παντός τῶν μνηστήρων τοῦ Ἀλβανικοῦ διαδήματος, διέταξε τὴν δηλητηρίασιν τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Ἰωάννου, φεισθεὶς μόνου τοῦ Γεωργίου, ἐκ φόβου μὴ ἐξεγείρῃ τὸ λατρεῖον αὐτὸν στρατεύμα.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἰδιαιτέρας περιποιήσεις τοῦ Ἀμουράτ, ὅστις ἐκάλει τὸν Γεώργιον «υἱὸν του» καὶ ἐζήτει νὰ τὸν ὀνομάζῃ ἐκεῖνος «πατέρα του», καὶ παρὰ τὰ μυρία μέσα ἅτινα μετεχειρίσθη ὅπως παρασταθῇ ὡς τυχαῖος ὁ θάνατος τῶν ἀδελφῶν του, ὁ Σκενδέρμπεης ἐμίσει ἀμειλίκτως τὸν ἄρπαγα τοῦ πατρικοῦ του θρόνου καὶ ἀνανδρον δολοφόνον τῶν ἀδελφῶν του. Νοήσας ὅθεν ὅτι ἡ πε-

ραιτέρω διαμονή του παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καθίστατο οὐ μόνον ἀνυπόφορος, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος, ἀπεφάσισε νὰ δράξῃται τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἀποσείσῃ τὴν ἐπαχθῆ εὐνοίαν τοῦ τυράννου.

Ὁ Ἀμουράτ εἶχε γράσει ἤδη καὶ σὺν τῷ γήρατι ἀνεπτύχθη παρ' αὐτῷ ἡ φιλυποψία, διὸ καὶ εὐχερῶς ἔδωκε πίστιν εἰς τὰς ἐναντίον τοῦ Σκενδέρμπεη ὑπούλους διαβολὰς τῶν ρθονούντων αὐτὸν Τούρκων μεγιστάνων, οἵτινες εἶχον κατορθώσει νὰ πείσωσι τὸν Σουλτάνον ὅτι ὁ Γεώργιος ἐπωφθαλμία καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν θρόνον τῶν Ὁσμανιδῶν!

Ἐπιθυμῶν ἤδη ὁ Ἀμουράτ νὰ θανατώσῃ τὸν εὐνοούμενόν του, ἀλλὰ καὶ τρέμων τὴν ὀργὴν τοῦ στρατοῦ, ἐκήρυξεν ἐπισήμους διεθνεῖς ἀθλητικούς ἀγῶνας, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὕρισκετο τις μέλλων νὰ φονεύσῃ κατ' αὐτοὺς τὸν Σκενδέρμπεην... Ἄλλ' ἤπατατο, καὶ μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας ἠναγκάσθη νὰ στεφανώσῃ ἐν τέλει, ὡς νικητὴν, ἐκείνον οὐ ἐδίψα τὸ αἷμα!

Δὲν θὰ παρήρχετο ὁμως πολὺ καὶ ὁ τύραννος θὰ εὕρισκε τὸ μέσον ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ἥρωος, ἀν' ἐπικαίρως ἤδη δὲν παρουσιάζετο ἡ ποθητὴ εἰς αὐτὸν περίστασις ὅπως διεκφυγῇ τῶν δικτύων τῆς μοχθηρίας του.

Ὁ Πάπας Εὐγένιος ὁ Δ' εἶχεν ἤδη κατορθώσει νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας ἐναντίον τοῦ ὀθωμανικοῦ χειμάρρου, ἠνωμένη δὲ στρατιὰ Βλαδίσλα τοῦ βασιλέως Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας καὶ Οὐνιάδη τοῦ ἀρχόντου Τρανσυλβανίας καὶ Βλαχίας ἐκ 40,000 περίπου ἀνδρῶν, ἴστατο ἤδη ἀντιμέτωπος τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀμουράτ, ὅστις εἶχε σπεύσει νὰ ἐξαποστείλῃ πρῶτον τὸν Σκενδέρμπεην μετὰ 20,000 ἀνδρῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν.

Ὁ Σκενδέρμπεης, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ πασσα τῆς Μακεδονίας, ἔσπευσε πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ κρίνας αὐτὴν ἀκρίβως ὡς τὴν καταλληλοτέραν περίστασιν ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ τυράννου, εἰδοποίησε κρύφα τὸν Οὐνιάδην, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπιτεθῇ μετ' ὀλίγων ἐκλεκτῶν καὶ νὰ καταστρέψῃ τοὺς Τούρκους, διότι αὐτὸς μετὰ τῶν ἰδικῶν του θὰ προσεποιεῖτο ὅτι ἐκλονίζετο καὶ ὑπεχώρει.

Τούτου καὶ ἀληθῶς γενομένου, ἐνεσπάρη ὁ κανικὸς εἰς τὸ ὀθωμανικὸν στράτευμα, ὅπερ καὶ εὐχερῶς κατέκοψεν ὁ Οὐνιάδης.

Τὴν ἐποχὴν ταύτην (1440) ὁ Σκενδέρμπεης ἦγε τὸ 40ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του.

I I

Πρῶτα ἔτη τῆς ἡγεμονίας του.

Καταστραφέντος τοῦ πασσᾶ, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὃ δῆθεν ἠττημένος Σκενδέρμπεης καὶ συλλαβὼν τὸν ἔμπιστον σφραγιδοφύλακα τοῦ πασσᾶ, ἀφῆρσε τὴν σουλτανικὴν σφραγίδα, δι' ἧς ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου ἐσφραγίζοντο αἱ διαταγαί. Θέλων δὲ τῶρα νὰ ᾗνε ἐφωδιασμένος δι' ἐπισήμου ἐγγράφου ἐν τῇ περαιτέρῳ δράσει του, συνέταξε καὶ ἐσφράγισε τὸ ἀκόλουθον διάταγμα πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Κροΐας.

«Οἱ Χριστιανοὶ κατήγαγον πληρεστάτην νίκην ἐναντίον τῶν »στρατευμάτων μας. Φοβούμενος ὅθεν, μήπως ἐπωφελούμενοι τῆς »ἐπιτυχίας των ταύτης, προχωρήσωσι καὶ μέχρις Ἀλβανίας καὶ »καταλάβωσιν αὐτήν, ἀπεφάσισα νὰ ἐμπιστευθῶ τὴν ἄμυναν τῆς »χώρας ταύτης εἰς τὸν Σκενδέρμπεην, ὃν θεωρῶ τὸν μόνον ἱκανὸν »νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ. Συνεπῶς σὲ διατάσσω νὰ παραδώσῃς εἰς »αὐτὸν ἀνυπερθέτως τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης μέχρι »νεωτέρας διαταγῆς».

Τούτου γενομένου, ὁ Σκενδέρμπεης διέταξε νὰ θανατωθῇ ὁ σφραγιδοφύλαξ. ἵνα μὴ ὑπάρξῃ μάρτυς τῆς πράξεώς του, ἀπελθὼν δ' εἶτα μετὰ 300 ἐμπίστων του Ἀλβανῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Οὐνιάδου καὶ ἐφοδιασθεὶς δι' ὅλων τῶν χρειωδῶν, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀλβανίαν ἐν πάσῃ σπουδῇ.

Φθὰς περὶ τὴν Δίβρην, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν διὰ νυκτὸς ἐν πλήρει ἡσυχίᾳ, παρέλαβε δ' εἶτα καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Κροΐας, ἅτε τοῦ τέως διοικητοῦ οὐδὲν ὑποπτεύσαντος ἐκ τοῦ δόλου.

Εἶνε εὐνόητος ἡ χαρὰ μεθ' ἧς ὁ ἄλβανικὸς λαὸς ὑπεδέξατο τὸν νέον του ἡγεμόνα, ὅστις ἐξηγήσας τῶρα τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς του εἰς τοὺς προκρίτους, ὥπλισε τὸν λαὸν καὶ τὸν συνέταξεν εἰς πρόχειρον στρατιὰν διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην τῶν Τούρκων ἐπιθεσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ γείτονές του ἡγεμόνες, περιχαρεῖς ἐπὶ τῇ

ἀνόδω του εἰς τὸν πατρικὸν θρόνον, τῷ ἐξαπέστειλαν ὅσας ἠδυνήθησαν βοηθείας.

Μετὰ τὰς προετοιμασίας ταύτας, ἐπιθυμῶν νὰ καταλάβῃ ἐν ἀρχῇ τὰ ἰσχυρότερα τῶν ὀθωμανικῶν ὀρμητηρίων ἐστράτευσε κατὰ τῆς Πετρέλλης, ἣν καὶ κατέλαβε διὰ συνθήκης. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν Πετράλβη τῆς ὁποίας ἡ φρουρὰ παρεδόθη ἀμαχητεῖ. Ἐν Στελλούση κατόπιν ὁ Τοῦρκος φρούραρχος ἠθέλησε ν' ἀντιστῆ, ἀλλ' οἱ στρατιῶταί του, ἀλυσοδέσαντες αὐτόν, τὸν παρέδωκαν μετὰ τῆς πόλεως εἰς τὸν Σκενδέρμπεην.

Τοιουτοτρόπως, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1443, πᾶσαι αἱ ἰσχυραὶ πόλεις τῆς Ἀλβανίας ὑπετάγησαν εἰς τὸν νικητήν, πλὴν τοῦ Σβέτιγραδ ἢ τῆς «Ἀγίας Πόλεως», ἣτις κειμένη ἐφ' ὑψηλοῦ καὶ ὀχυροῦ βουνοῦ ὑπερησπίζετο ὑπὸ ἰσχυροτάτης φρουρᾶς, ἣτις ἠρνήθη ἀπολύτως πᾶσαν μετὰ τοῦ Σκενδέρμπεη διαπραγματεύσιν, ἵνα δὲ ἀπαλλαγῶσι πάσης ἐσωτερικῆς ἀντιδράσεως, διέταξαν ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει Χριστιανούς νὰ ἐξέλθωσι ταύτης.

Ἄλλ' ὁ χειμὼν ἦτο δριμύτατος καὶ ὁ Σκενδέρμπεης μὴ κρίνων φρόνιμον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἄλωσιν τοῦ Σβέτιγραδ ὑπὸ ταιαύτας συνθήκας, ἀφῆκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ τρισχιλίους ἄνδρας ὑπὸ τὸν ἐμπειροπόλεμον Μωῦσῆν Γολέμην καὶ αὐτὸς ἐπέστρεψεν εἰς Κρόϊαν, ἵνα δώσῃ καιρὸν εἰς τὰ στρατεύματά του ν' ἀναπαυθῶσι.

Μετὰ τίνα ὅμως χρόνον εἰδοποιεῖται παρὰ τοῦ Μωῦσέως ὅτι οἱ ἐκ τῶν καταληφθεισῶν πόλεων ἐξωσθέντες Τοῦρκοι, ἐνωθέντες ἤδη ἐβάδιζον κατ' αὐτοῦ, ἵνα τὸν ἀναγκάσωσι νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Σβέτιγραδ.

Ἄνευ χρονοτριβῆς ὁ Σκενδέρμπεης τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς εὐαρίθμων ἱππέων καὶ σπεύδει εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις καὶ τρέπεται αὐθωρεῖ εἰς φυγὴν, ἀποφυγῶν πᾶσαν μετ' αὐτοῦ σύγκρουσιν. Ἄλλ' ὁ ἥρωας τοὺς καταδιώκει καὶ τοὺς μὲν κατακόπτει τοὺς δὲ ἀπάγει αἰχμαλώτους.

Ἐκμανῆς ἤδη ὁ Ἀμουράτ ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου, συνομολογεῖ εἰρήνην πρὸς τοὺς Οὐγγρους, χαρίσας σχεδὸν ὅλην τὴν Μυσίαν εἰς αὐτούς, ἵνα δυνηθῇ νὰ διαθέσῃ μεγάλας δυνάμεις ἐναντίον τοῦ Σκενδέρμπεη, ὅστις ὅμως μαθὼν τὰ τεκταινόμενα συνεκάλεσεν ἐν Σκόδρα τοὺς γείτονας ἡγεμόνας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀναπτύξας καταλλήλως διὰ ζώσης τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος,

κατέστησεν αὐτοὺς συμμάχους ἐναντίον τοῦ βαρβάρου, καθ' ὃν ἤδη χρόνον ὁ ἀνδρεῖος Μωῦσῆς ἐπετύγχανε τὴν διὰ συνθηκῶν κατάληψιν τοῦ Σβέτιγραδ.

Ὁ Ἀμουράτ, ἐν τῷ μεταξύ, καταρτίσας στρατεύμα ἐκ τεσσαράκοντα χιλιάδων ἐπιλέκτων ἔθηκεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ περιφήμου του στρατηγοῦ Ἀλῆ, οὗ αἱ προηγούμεναι πολλαπλαῖ νίκαι ἐνέβαλον ἤδη εἰς ἀνησυχίαν τοὺς Ἀλβανούς, ἣν διὰ τὴν καταπαύσῃ ὁ Σκενδέρμπεης συνήγαγεν αὐτοὺς καὶ τοὺς προσεφώνησεν οὕτω :

«Οἱ Τούρκοι πολλάκις ἐδείχθησαν νικηταὶ ὑπὸ τὴν ἐμὴν διοίκησιν· εἶμαι βέβαιος ὅμως ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ θέλουν νικήσει αὐτοὺς ἂν ὑπακούσωσι πιστῶς εἰς τὰς διαταγὰς μου καὶ ἂν πολεμήσουν μὲ τὴν συνήθη καὶ φυσικὴν τῶν γενναιοψυχίαν !»

Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ τὰ λοιπὰ μέτρα ἅτινα ἐν σπουδῇ καὶ ἐμπειρίᾳ ἔλαβεν ὁ Σκενδέρμπεης διὰ τὴν ἀμυναν τῆς χώρας ἐνεκαρδίωσαν καὶ ἐνεθουσίασαν τοὺς μαχητάς του.

Τεθεὶς εἶτα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων του ἐτρέπη εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐχθροῦ ὅστις καὶ ἐσημειώθη περὶ τὴν Κάτω-Δίβραν, ὀγδοήκοντα περίπου μίλλια βορειανατολικῶς τῆς Κρόϊας. Ἐκεῖ ἐτοποθέτησεν ἐνέδραν ἐκ τρισχιλίων ἀνδρῶν ἐντὸς τοῦ παρακειμένου δάσους, αὐτὸς δὲ προσεποιήθη ὅτι διέλυσε τὸ στρατόπεδόν του ἐκ φόβου... Ἀλλ' ἅμα τῇ εὐθέτῳ στιγμῇ, ἐνήργησε σφοδρὰν κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Ἀλῆ, ἐνῶ συνάμα οἱ ἐν τῷ δάσει ἐνεδρεύοντες ἐκτύπων τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν νῶτων.

Ἡ ἀντίστασις τοῦ Ἀλῆ ὑπῆρξε λυσσώδης, ἀλλὰ δὲν διήρκεσε πολὺ, καὶ τὸ στρατεύμα του καταληφθὲν ὑπὸ τρομεροῦ πανικοῦ ἐτρέπη προτροπάδην εἰς φυγὴν, ἀφ' οὗ κατέλιπεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς σφαγῆς περὶ τοὺς δεκαπεντάκις χιλίους νεκροὺς καὶ τραυματίας, καὶ δισχιλίους αἰχμαλώτους, ὅλας του δὲ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ ἐφόδια... Αἱ ἀπώλειαι τοῦ Σκενδέρμπεη ὑπολογίζονται εἰς 120 νεκροὺς καὶ 1,000 περίπου τραυματίας !

Θέλων ἤδη τὴν ἰκανοποίησιν τοὺς μαχητάς του διὰ τὴν ἣν ἐπεδείξαντο ἀνδρείαν, διέταξεν εἰσελάσιν εἰς τὰς ὀθωμανικὰς κτήσεις, ἐκεῖ δὲ θύων καὶ ἀπολύων, κατεπλούτισεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀμυθῆτων λαφύρων τὰ ὅποια συναπεκόμισαν, μεθ' ὃ ἐπιστρέψας ἐν σπουδῇ εἰς Κρόϊαν, εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του εἰς τὸν κύριον ναὸν τῆς πόλεως, ὅπου ἰδίᾳ φωνῇ, ἀπηύθυνε θερμὴν δοξολογίαν εἰς τὸν

Ἰψιστον, ἀφιερῶσας ἅμα εἰς τὸν ναὸν καὶ ὅλας τὰς κυριευθείσας ὀθωμανικὰς σημαίας.

Ἦδη οἱ ἰσχυροὶ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως καὶ μάλιστα ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Βλαδίσλας, ὁ περιβόητος Οὐνιάδης, ὁ Δοῦξ τῆς Βουργουνδίας, οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γενουᾶται, συμμαχήσαντες κατὰ τοῦ Ἀμουράτ, ἤρχισαν νὰ ὑπολογίζωσιν ὡς σημαντικὸν παράγοντα τὴν ἄλβανικὴν ἡγεμονίαν ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν διοίκησιν τοῦ Σκενδέρμπεη, καὶ τώρα, τὴν 4ην Ἰουλίου τοῦ 1443 ἐξαπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἐκ Βούδας θερμοτάτην ἐπιστολὴν ὁ Βλαδίσλας ζητῶν ἐξ ὀνόματος τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων τὴν συμμαχίαν του πρὸς ἔξωσιν τῶν Ὀθωμανῶν ἐκ τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Σκενδέρμπεης, τὴν 4ην Αὐγούστου, ἀπήντα εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δι' ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως τοῦ Βλαδίσλα καὶ ὑπέσχετο νὰ προσέλθῃ ἐπὶ κεφαλῆς 30,000 Ἀλβανῶν.

Πιστὸς εἰς τὸν λόγον του ἀπήρχετο ἤδη εἰς συνάντησιν τῶν συμμαχῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ χρονοτριβήσῃ ἐν Σερβίᾳ παλαίων κατὰ τοῦ ἐκεῖ ἄρχοντος Γεωργίου Βικονίδου, ὅστις διαρρήδην ἠρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διὰ τῶν χωρῶν του διάβασιν εἰς τὸν ἄλβανὸν ἤρωα. Συνεπεία τῆς ἀργοπορίας ταύτης ὁ Βλαδίσλας μετὰ τοῦ Οὐνιάδου, ἠναγκάσθησαν νὰ παλαίσωσι μόνοι ἐναντίον πολλαπλασίου ἐχθροῦ ἔξωθεν τῆς Βάρνας. Καὶ ἐπεδείξαντο μὲν ἀκλόνητον ἀνδρείαν, ἔπεσε νεκρὸς ὁ Βλαδίσλας καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ζενίθ τῆς δόξης ὁ ἀτρόμητος Οὐνιάδης, .. ἀλλὰ τέλος εἶδον ἑαυτοὺς ὑποχρεωμένους νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὴν Σερβίαν, ὅπου ὁ Οὐνιάδης ἠλπίζεν ὅτι θὰ εὕρισκε πρόθυμον ὑποδοχὴν πρὸς ἀνασύνταξιν καὶ ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ του· ἀλλ' ἀντὶ τούτου, διὰ δόλου, ὁ ἀχρεῖος Βικονίδης ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς φρούριον καὶ τῷ ἐζήτηι ἤδη ὡς λύτρα τὴν ἐκχώρησιν πολλῶν του ἐπαρχιῶν.

Ταῦτα μαθὼν ὁ Σκενδέρμπεης, ὠρμησεν ἀκράτητος κατὰ τῶν σερβικῶν στρατευμάτων, ἠφάνισε τὰς φάλαγγας αὐτῶν, ἐδήλωσε τὸν τόπον καὶ παρέσχεν εἰς τὰ διασπαρέντα τμήματα τοῦ ἀτυχήσαντος συμμαχικοῦ στρατοῦ ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὰς πατρίδας των.

Ἐξαλλοὶ ἤδη οἱ Τοῦρκοι στρατηλάται προσεπάθουν παντὶ σθένει ν' ἀποδείξωσιν εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὅτι ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ καταστροφὴ τοῦ ὀχληροῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας.

Ἄλλ' ὁ Ἀμουράτ, φοβούμενος νέας ἀποτυχίας μελλούσας ν' ἀμαυρώσωσι τὴν τόσον εἰς αὐτὸν στοιχίσασαν ἐν Βάρνη ἐπιτυχίαν, προτοῦ δώσει γνώμην, ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Σκενδέρμπεην πρέσβυν μετ' ἐπιστολῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐμέμφετο αὐτὸν σκαιότατα «ἐπὶ ἀχαριστία» καὶ ἐν τέλει τῷ ὑπεδείκνυσεν ὅτι «τοῦ συγχωρεῖ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἀλβανίας καὶ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ κατέχων αὐτήν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ρητὸν ὄρον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς καταληφθεῖσας τουρκικὰς πόλεις καὶ νὰ ὁμώσῃ πίστιν καὶ εἰρήνην μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν...»

Εἰς ταῦτα ὁ Σκενδέρμπεης ἀπήντησε δι' εἰρωνος καὶ ἀγερώχου ἐπιστολῆς, τὴν 12ην Ἰουλίου 1444, ἧς τὸ πνεῦμα ἦτο ὅτι «δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὰς ὕβρεις καὶ δὲν ἐφοβείτο τὰς ἀπειλάς» τοῦ τυράννου.

III

Ὁ Σκενδέρμπεης κατὰ Βενετῶν καὶ Τούρκων.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοσοῦτον ἐξώργισε τὸν Ἀμουράτ, ὥστε ὀριστικῶς πλέον ἀπεφάσισε τὰ πάντα νὰ θυσιάσῃ ἵνα καταστρέψῃ τὸν τρομερὸν του ἐχθρὸν. Εὐρεθεὶς ὁμως εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ στρατεύσῃ κατὰ τοῦ καὶ πάλιν ἐπερχομένου Οὐνιάδου, ἐξαπέστειλεν 9,000 ἵππεῖς ὑπὸ ἓνα πασσᾶν εἰς Ἀλβανίαν, με διαταγὰς νὰ λεηλατῶνται αἱ χῶραι τοῦ Σκενδέρμπεη ἵνα οὗτος ἀπασχολῆται.

Ἄλλ' ὁ ἥρως στήσας ἐνέδραν ἐντὸς στενωποῦ τοὺς ἐξωλόθρευσε σχεδὸν πάντας. Δραμῶν δὲ εἰς Σερβίαν καὶ παραδώσας τὴν χῶραν εἰς πῦρ καὶ σίδηρον ἐπέστρεψεν ἀνενόχλητος εἰς Κρόϊαν.

Ἄμα τῇ εἰδήσει τῆς καταστροφῆς τῶν ἱππέων του, ὁ Ἀμουράτ ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ Σκενδέρμπεη 20,000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ πασσᾶν. Οὗτος ἐκτρέπεται εἰς παντὸς εἶδους διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας, διασπείρας τὸ στράτευμά του κατὰ πλείστας διευθύνσεις. Τούτου ὁμως ἐπωφεληθεὶς ὁ Σκενδέρμπεης ἐφορμᾷ αἰφνιδίως

κατὰ τοῦ κυρίου σώματος, διασκορπίζει καὶ κατασυντρίβει αὐτό, καταλαμβάνει δὲ ὅλας του τὰς ἀποσκευάς, τὰ ἐφόδια καὶ τὰ ἐκ τῶν χριστιανικῶν χωρῶν συνηγμένα λάφυρα.

Νέον ἤδη σῶμα στρατοῦ ἀποστέλλεται εἰς Ἀλβανίαν, μὲ ἐντολὴν νὰ ἐπιβλέπη μόνον τὰς κινήσεις τοῦ ἀπτοήτου ἡγεμόνος, ὅστις ἤδη ἀπασχολεῖται ἀλλαχοῦ.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη τῷ ἔδωκεν εὐκαιρίαν νὰ προβῆ εἰς ἄλλο ἔργον. Δύο ἡγεμόνες τῆς Ἡπείρου, Ζαχαρίας καὶ Δουκαζῶης, ὑπέβλεπον ἀλλήλους καὶ ὁ δεύτερος οὗτος ἐπωφεληθεὶς τῆς πολεμικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ Σκενδέρμπεη, ἐδολοφόνησε τὸν Ζαχαρίαν ἵνα σφετερισθῇ τὰς κτήσεις του. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς πρωτεύουσας του Δαΐνης δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν σφετεριστὴν καὶ ὤμωσαν πίστιν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Ζαχαρία Βόζαν. Ἀλλ' αὕτη μὴ δυναμένη νὰ κρατήσῃ τὸ σκῆπτρον, ἐγκαταστάσα εἰς τὸ ὑπὸ τὴν Βενετικὴν ἐξουσίαν Σκούταρι, προέτεινε εἰς τοὺς Ἑνετοὺς νὰ τοῖς ἐκχωρήσῃ τὰς κτήσεις τῆς ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς παροχῆς ἐπαρκῶν εἰσοδημάτων εἰς αὐτήν.

Ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης εἶχε μυστικὴν μετὰ τοῦ Ζαχαρίου συμφωνίαν νὰ κληρονομῶσιν ἀλλήλους· ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματά του ἐναντίον τῶν προθύμως ἀποδεχθέντων τὰς προτάσεις τῆς πριγκιπίσσης Βόζης Ἑνετῶν.

Κατὰ τὴν ὁδὸν μικρὸν τμήμα στρατοῦ ὅπως ἐπιβλέπη τὰς κινήσεις τῶν Ὀθωμανῶν, ἐτράπη κατὰ τῆς Δαΐνης. Ἀλλὰ μαθὼν ἤδη ὅτι πολυάριθμα ἐνετικὰ στρατεύματα ἐβάδιζον εἰς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκουμένων, συμπραττόντων καὶ τῶν δύο μέχρι τινὸς φίλων του Ἀλβανῶν ἡγεμόνων Λέχ Δουσάνα καὶ Πιέρρου Σπανοῦ, κατέλιπε 12,000 ἄνδρας διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ὀκτακισχιλίων ἐπιλέκτων ὤρμησεν εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐχθροῦ ἐπερχομένου ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκ Σαβένσης Δανιὴλ Ἰουριχ. Μετὰ πάλιν δὲ αἱματηροτάτην καὶ διαρκέτασιν ὀλόκληρον ἡμέραν ὁ Σκενδέρμπεης διέσπασε τέλος καὶ ἔτρεψεν εἰς ἄτακτον φυγὴν τοὺς Βενετοὺς, τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα ἀναχωρήσας ἔσπευσε νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς πολιορκουόντας τὴν Δαΐναν.

Ὑπὸ τὰς περιστάσεις ταύτας ὁ Μουσταφᾶς ἔκρινεν εὐθετον τὴν στιγμὴν ὅπως ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ Σκενδέρμπεη, ἀναγγείλας δὲ ταῦτα εἰς τὸν Ἀμουράτ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἀπόλυτον ἀδειαν ἐνεργείας. Ὁ ἀρχηγὸς ὅμως ὃν εἶχε καταλείπει ἐκεῖ ὁ Σκενδέρμπεης εἰδοποίησεν ἐγκαίρως αὐτὸν περὶ τῶν σχεδίων τοῦ Μουσταφᾶ.

Πτερωτὸς τότε ὁ Ἄλβανὸς ἥρως σπεύδει ἐπὶ κεφαλῆς εὐαρίθμου στρατοῦ, ἐνούται μετὰ τοῦ σωματάρχου τούτου, ἐπιπίπτει ἀκάθεκτος κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ καὶ διασπᾶ καὶ τρέπει εἰς ἐλεεινὴν φυγὴν τὰς φάλαγγάς του, καταλιπούσας ἐπὶ τοῦ πεδίου τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν ἀνδρῶν των.

Χωρὶς χρονοτριβὰς ὁ Σκενδέρμπεης σπεύδει μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Δάϊνας, ὅπερ, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του, εἶχεν ὑποστῆ μικρὰ τινα ἀτυχήματα, ἀνασυντάσσει τὰ πάντα καὶ θέτει ὑπὸ αὐστηρὰν φρούρησιν τοὺς Ὀθωμανοὺς αἰχμαλώτους μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ, ὃν εἶχεν ἐπίσης αἰχμαλωτίσει, καὶ τοὺς ὁποίους κατόπιν ὁ Σουλτᾶνος ἐξηγόρασε δι' ἀδρῶν λύτρων.

Ἦδη οἱ Βενετοί, πεισθέντες ὅτι θὰ καθίστατο ἀδύνατον νὰ ὑπερισχύσῃ τοιοῦτου ἀνδρός, προτείνουσιν εἰς αὐτὸν εἰρήνην, παραχωροῦντες ἀντὶ τῆς Δάϊνας ἑτέραν εὐρεῖαν χώραν. Ὁ Σκενδέρμπεης μὴ ἐπιθυμῶν νὰ παρατείνῃ ἐπὶ πλέον τὴν ἔχθραν του πρὸς τὴν Ἀριστοκρατίαν, δέχεται τὰς προτάσεις της καὶ κλείει μετ' αὐτῆς συμμαχίαν. Μὴ θέλων δὲ ν' ἀφήσῃ ἤσυχον τὸν Ἀμουράτ, εἰσβάλλει εἰς τὰς ὀθωμανικὰς κτήσεις καὶ φέρει παντοῦ τὴν διαρπαγὴν καὶ τὸν ὄλεθρον.

Τεσσαράκοντα ἤδη χιλιάδες Τοῦρκοι διατάσσονται νὰ προβῶσιν εἰς πολιορκίαν τοῦ Σβέτιγραδ, ἐνῶ σῶμα στρατοῦ ἐξ 110,000 ἀνδρῶν παντὸς ὅπλου εἶνε ἔτοιμον εἰς ἀποφασιστικὴν κατὰ τοῦ Σκενδέρμπεη ἐκστρατείαν.

Τὰ πρῶτα προελάσαντα τουρκικὰ σώματα ἠφάνισθησαν ἐξ ἐνέδρας, φθὰς δὲ τότε αὐτοπροσώπως ὁ Ἀμουράτ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων του, προσπαθεῖ ἐν ἀρχῇ νὰ παραπείσῃ τοὺς ἐν Σβέτιγραδ νὰ παραδώσωσιν εἰρηνικῶς τὰ φρούρια καὶ τὴν πόλιν, ἀλλ' ὁ φρούρχος Περλᾶτος ἀπέρριψε τὰς προτάσεις του, ἀπαντήσας ὑπεροπτικῶς:

«Ἴσως μὲ τὰς ἀπειλάς σου ἢ μὲ τὰς ὑποσχέσεις σου θὰ κατώρθους νὰ καταπείσῃς οἰονδήποτε ἄλλο ἔθνος, οὐδέποτε ὁμως τὸ ἄλβανικόν...»

Ἐκμανεῖς ὁ Σουλτᾶνος ἐπὶ τῇ ἀγερώχῃ ταύτῃ ἀπαντήσῃ, διατάσσει νὰ στενωθῇ ἡ πολιορκία καὶ νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ ἄλωσις πάσῃ θυσίᾳ.

Ἄλλ' ἤδη ὁ Σκενδέρμπεης εἶνε πλησίον καὶ ἀναγκάζει τὸν Ἀμουράτ ν' ἀποσπάσῃ μέγα τμῆμα τῶν στρατευμάτων του ὅπως ἀποκρούῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς τολμηράς του καὶ αἰφνιδίας ἐπι-

δρομάς, ὧν ἐπωφελοῦμενος ὁ Περλάτος ἐνεργεῖ ἐπανειλημμένας καὶ καταστρεπτικὰς ἐξόδους ἐκ τῶν φρουρίων.

Ἄλλὰ ταῦτα πάντα ἐξάπτουν ἔτι μᾶλλον τὴν μανίαν τοῦ Ἄμουράτ. Ἀποφασίσας δὲ νὰ ἐνεργήσῃ ἤδη ἀποφασιστικὴν κατὰ τοῦ φρουρίου ἔφοδον, ἐξαπέστειλε τὸν Φερῆ πασσᾶν ἐπὶ κεφαλῆς 18,000 ἀνδρῶν, ὅπως προλάβῃ πᾶν ἐπιθετικὸν κίνημα τοῦ Σκενδέρμπεη. Ἄλλ' ὁ μὲν Περλάτος κατορθώνει νὰ καταστρέψῃ τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς καὶ τὰ πρόχειρα ἀντοχυρώματα τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Σκενδέρμπεης ἐπιπεσὼν ἀπροόπτως κατὰ τοῦ Φερῆ διασκορπίζει καὶ τρέπει εἰς φυγὴν τὰς φάλαγγάς του, καταρρίπτει δὲ ἰδίᾳ χεῖρὶ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον νεκρόν...

Ἡδὴ ὁ Ἄμουράτ, φοβούμενος χείρονα τὴν ἐκβασιν τῆς γιγαντομαχίας ταύτης, τὰ πάντα ἤρξατο μετερχόμενος ὅπως ἐπιτύχῃ διὰ προδοσίας ἢ δωροδοκίας τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως.

Δὲν ἤργησε νὰ εὔρεθῇ ὁ προδότης ὅστις εὐκόλως διαφθαρεῖς διὰ τοῦ τουρκικοῦ χρυσίου, ἔρριψε κρούφα τὸ πτώμα σκύλου εἰς τὸ μόνον φρέαρ τῆς πόλεως... Οἱ Δίβριοι, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ μέγιστον μέρος τῆς φρουρᾶς, καίτοι ἀνδρείοι καὶ φιλοπόλεμοι, εἶχον τόσον ἐρριζωμένην τὴν δεισιδαιμονίαν ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἔπρεπε νὰ πίουں ὕδωρ μεμολυσμένον, ὥστε, παρ' ὅλας τὰς προτροπὰς τοῦ Περλάτου, στασιάζσαντες ἐδήλωσαν ὅτι ἢ ἔπρεπε νὰ παραδοθῇ ἡ πόλις διὰ συνθηκῶν ἢ νὰ προβῶσιν εἰς ἀπεγνωσμένην ἐξοδον ὅπως ἐπιχειρήσωσι διάσπασιν τῆς πολιορκητικῆς ζώνης τοῦ ἐχθροῦ...

Τὸ δεύτερον τοῦτο δοκιμαζόμενον ἦτο φανερόν ὅτι θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παντελεῖ καταστροφὴν φρουρᾶς καὶ κατοίκων, διὸ καὶ ὁ ἀνδρείος ἀλλ' ἀτυχὴς Περλάτος ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς συνθηκολογίαν, ἐπιτυχῶν μόνον ὅπως ἡ φρουρὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν ὀπλων τῆς, ὅπερ ὁμως ἐξώργισε τὸν υἱὸν τοῦ Ἄμουράτ Μωάμεθ.

Σκυθρωπὸς καὶ περίλυπος ὁ Σκενδέρμπεης μόλις ἐπιστρέψας εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἐκ τῆς ἐπιθεωρήσεως ἣν ἐνήργησε τῶν λοιπῶν φρουρίων τῆς χώρας, ἔμαθε τὴν εἶδησιν τῆς πτώσεως τοῦ Σβέτιγραδ.

Ὁ Ἄμουράτ, ἀφ' οὗ ὠχύρωσε τὴν τόσον ἀδόξως καταληφθεῖσαν πόλιν καὶ ἔθηκε φρουρὰν εἰς αὐτήν, ἀπεσύρθη εἰς τὰς χώρας του. Ἄλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἔσπευσεν ἤδη ἐπὶ κεφαλῆς εὐαρίθ-

μου φάλαγγος καὶ ἀκολουθῶν αὐτὸν βῆμα πρὸς βῆμα, τῷ ἐπέφερε μεγάλην φθορὰν διὰ τῶν αἰφνιδίων του ἐπιθέσεων.

Ἦδη, πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς Ἀλβανίας ἤρχισαν προτρέποντες τὸν Σκενδέρμπεην νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον ἵνα τοῖς ἀφήσῃ διάδοχόν· ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν ἀπεποιήθη εἰπὼν ὅτι ὁ εἰς τοσαύτας φροντίδας ἀπησχολημένος δὲν ἦτο φρόνιμον ν' ἀναλάβῃ καὶ τὸ ἀπορροφητικὸν βᾶρος μιᾶς οἰκογενείας· τέλος δέ, ὑπὸ τὴν ἐπιμονὴν τῶν μεγιστάνων, τοῖς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ εἰσήκουε τὴν εὐχὴν των μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Σβέτιγραδ.

Καὶ ἐδοκίμασε μὲν νὰ κυριεύσῃ τὴν πολίχνην, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ὁ Ἀμουράτ ἠτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ καὶ αὐθις ἐναντίον του, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀσχοληθῇ εἰς ὀχυρώσεις καὶ ἀνασύνταξιν τῶν δυνάμεών του.

Ἐν ὄλῳ αἱ δυνάμεις μεθ' ὧν ἐστράτευσεν ὁ Ἀμουράτ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1450 ἀνήρχοντο εἰς 160,000 ἄνδρας· ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς του ἦτο νὰ προβῇ εἰς ἄμεσον προσβολὴν τῆς Κροΐας, ὁ Σκενδέρμπεης ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὰς πέριξ ὀχυρὰς θέσεις ἵνα τὸν παρενοχλῇ ἐκεῖθεν δι' ἐνεδρῶν καὶ ἀπροόπτων ἐπιθέσεων, ἅτε μὴ δυνάμενος νὰ προβῇ εἰς συγκρότησιν μάχης κατὰ τόσῳ πολυαριθμοῦ δυνάμεως.

Μόλις στρατοπεδεύσας ὁ Σουλτᾶνος ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν φρούραρχον τῆς Κροΐας Οὐρανοκόντην, προτείνας συνθηκολογίαν. Ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη ὅτι : «τὴν ἀπάντησιν θὰ δώσῃ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου».

Καὶ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν φρουρίων ἤρχισε διὰ σφοδροῦ κανονιοβολισμοῦ, διασεΐσαντος τὰ τείχη, χωρὶς ὅμως νὰ διασεΐσῃ καὶ τὸ φρόνημα τῶν ὑπερασπιστῶν των.

Ἦρξατο ἤδη ἡ ἀνάβασις τῶν τειχῶν καὶ ἡ ἐκ τοῦ συστάδην πάλῃ, ὅτε ἐξορμήσας ἐκ τῶν πέριξ ὑψωμάτων ὁ Σκενδέρμπεης καὶ ἐμπεισὼν ἀκάθεκτος εἰς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις, ἐπέφερε δεινὴν φθορὰν εἰς αὐτάς, μεθ' ὅ ὑπεχώρησεν ἀβλαβῆς εἰς τὰς ἀπροσίτους θέσεις του.

Ὅμοιον ἀποτέλεσμα ἔσχον καὶ αἱ κατόπιν ἐφοδοὶ κατὰ τῶν φρουρίων, μεθ' ὅ ἀπελπισθεὶς ὁ Ἀμουράτ ὅτι θὰ κατελάβανεν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν, δεκατιζόμενος δὲ ὑπὸ τῶν ἀπαύστων ἐπιθέσεων τοῦ Σκενδέρμπεη καὶ τοῦ Μωϋσῆ, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρι-

σθῆ ὑπονόμους πρὸς ἀνατίναξιν τῶν τειχῶν, ἀλλ' ἤρχιζεν ἤδη νὰ πάσχη τὸ στράτευμά του καὶ ἐξ ἐλλείψεως ζωοτροφιῶν ὁποίας μετὰ μεγίστων κινδύνων κατώρθου ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ προμηθεύεται.

Τέλος, ἰδὼν ὅτι ἀπετύγχανε καὶ ἡ ἀνόρυξις ὑπονόμων, ὡς ἐκ τῆς ἐκτάκτου σκληρότητος τοῦ πετρώδους ἐδάφους, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῆ δόλον πρὸς ἄλωσιν τῆς πόλεως· διὸ ἐξαπέστειλε, μετὰ πλουσιῶν δώρων, ἓνα ἐκ τῶν ἐμπίστων του πασσάδων πρὸς τὸν Οὐρανοκόντην, ἵνα προσπαθῆσῃ νὰ τὸν παραπείσῃ μυρία ὑποσχόμενος.

Ἄλλ' ὁ ἀνδρείος φρούραρχος, ἀφ' οὗ ἤκουσε τὰς δολίαις προτάσεις του, ἀπεκρίθη ἐν ὀργῇ :

«— Ὑπαγε ν' ἀναγγεῖλῃς τῷ Σουλτάνῳ ὅτι θέλω κόψει τὴν ρίνα καὶ τὰ ὦτα ἐκείνου, ὅστις δὴποτε ἤθελεν ἔλθει ἐκ δευτέρου νὰ μοὶ κάμῃ παρομοίας προτάσεις !»

Ἀπελπισ ὁ Ἀμουράτ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν σκηνὴν του ἀγνοῶν τί νὰ πράξῃ, ἐδέχθη δὲ τέλος τὴν πρότασιν τῶν στρατηγῶν του ὅπως ἀποσταλῆ πρέσβυς πρὸς αὐτὸν τὸν Σκενδέρμπεην εἰς ὃν νὰ δηλωθῆ ὅτι θὰ κατέπαυεν ὁ πόλεμος καὶ θ' ἀνεγνωρίζετο οὗτος βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας, ὑπὸ μόνον τὸν ὄρον νὰ πληρώνῃ μικρὸν τινα φόρον εἰς τὸν Σουλτάνον. Ἄλλ' ὀργίλως ὁ Σκενδέρμπεης ἀπεκρίθη :

«...— Ἐν ὅσῳ ζῆ ὁ Σκενδέρμπεης, οὐδέποτε οἱ Ἀλβανοὶ θὰ τύχωσι τῆς καταισχύνῃς νὰ καταστῶσιν ὑποτελεῖς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους !... Εἶπέ εἰς τὸν βασιλέα σου ὅτι τὰ πολυάριθμα στρατεύματά του δὲν προξενούσι τὸν παραμικρὸν φόβον οὔτε εἰς ἐμὲ οὔτε εἰς τοὺς μαχητάς μου !»

Λαθῶν τὴν ἀγέρωχον ταύτην ἀπάντησιν ὁ Σουλτάνος κατέπεσε κλινήρης, ὁ δὲ Σκενδέρμπεης ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀσθενείας ταύτης τοῦ ἐχθροῦ, ἐνήργησε νέαν καταστρεπτικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου, ἣτις συνέτεινεν εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ Ἀμουράτ, ὅστις, μετ' ὀλίγας ἡμέρας (1451) παρέδιδε τὸ πνεῦμα ἐξωθεν μιᾶς μικρᾶς πολίχνης, ἣτις εἶχεν ἀμαυρώσει τὴν δόξαν τῶν τόσων του κατακτῆσεων !...

IV

Ὁ Σκενδέρμπεης κατὰ Μωάμεθ τοῦ Β'.

Θανόντος τοῦ Ἀμουράτ, ἀνεκηρύχθη πάραυτα ὑπὸ τοῦ στρατοῦ Σουλτᾶνος ὁ υἱὸς τοῦ Μωάμεθ ὁ Β', ὅστις ἐπόθει μὲν νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κροΐας, ἀλλ' ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τὴν διαλύσῃ ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἀναγορευθῇ ἐπισημως Μονάρχης τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἀποχωρῶν δὲν ἔπαθεν ὀλίγα ἐκ μέρους τοῦ παρακολουθήσαντος αὐτὸν Σκενδέρμπεη, ὅστις εἰσῆλθεν ἐν πομπῇ κατόπιν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του.

Ἐπελθούσης οὕτω ἀναγκαστικῆς ἀνακωχῆς, οἱ Ἀλβανοὶ μεγιστᾶνες ἐπεισαν τέλος τὸν Σκενδέρμπεην νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ ἐν Ἠπείρῳ ἡγεμονεύοντος Ἀρανίτου Κομνηνοῦ Δωρίκην. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν ἐν ἐκτάκτῳ μεγαλοπρεπείᾳ, πλουσιώτατα δὲ δῶρα ἀπέστειλαν πρὸς τὸ ἡγεμονικὸν ζεῦγος ὅλοι οἱ φίλοι ἡγεμόνες τῆς Δύσεως.

Μετὰ ταῦτα ὁ Σκενδέρμπεης προέβη εἰς ὀχύρωσιν τῶν διόδων διὰ τῶν ὁποίων ἠδύναντο οἱ Τούρκοι νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Ἀλβανίαν, ἐδέχθη δὲ καὶ πρεσβείαν τοῦ νέου Σουλτάνου, ζητοῦντος εἰρήνην, κατόπιν συνεχῶν παραπόνων τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἐκ τῶν ὁμόρων τῆ Ἀλβανία ἐπαρχιῶν ἅς ἐδήρουν διαρκῶς οἱ στρατιῶται τοῦ Σκενδέρμπεη, ἐφ' ὅσον ὁ Μωάμεθ ἀπησχολημένος ὢν εἰς τὸν δεινὸν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἀγῶνα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπέμψῃ εἰς Μακεδονίαν ἀρκετὰς δυνάμεις.

Ἄλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀπέπεμψε τοὺς ἀπεσταλμένους, δηλώσας ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ συνεννόησιν μετὰ τοῦ τυράννου. Μόλις δὲ μαθὼν ὅτι ὁ Μωάμεθ εἰρήνευσε μὲ τοὺς Πέρσας, ἐξαποστείλας τὴν σύζυγόν του εἰς τὴν παράλιον βενετικὴν κτῆσιν Κολχίκην, ἐπέστρεψεν εἰς Κροΐαν ἵνα κάλλιον διοργανώσῃ τὴν ἀμυναν τῆς χώρας. Ὄντως μετὰ δέκα ἡμέρας ἐπεφάνη φάλαγξ ἐκ 12,000 Τούρκων ὑπὸ τὸν Ἀχμέτ πασσᾶν. Τούτους ἐνεδρεύσας ὁ Σκενδέρμπεης μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀμέση, ἐξωλόθρευσε ἐντελῶς παρασύρας αὐτοὺς ἐντὸς χαράδρας, ὅπου συνέλαβεν αἰχμάλω-

τον καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, τὰ χρήματα τῆς ἐξαγορᾶς τοῦ ὁποίου ὡς καὶ τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων, διένειμεν εἰς τοὺς μαχητάς του.

Ἄμα μαθὼν τὴν νέαν ταύτην καταστροφὴν ὁ Μωάμεθ, ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ Ἄλβανοῦ ἥρωος μέγα στράτευμα ὑπὸ τὸν πολεμικώτατον Δεβρεᾶ Πασσᾶν, ὃν ὁ Σκενδέρμπεης ἐσπευσε νὰ προῦπαντήσῃ εἰς τὰ σύνορα μετὰ δεκακισχιλίων μαχητῶν ἐπιλέκτων.

Ἐπελθούσης αἰφνιδίας συγκρούσεως, καθ' ἣν ὁ Μωῦσῆς ἐπετέθη ἐκ τῶν πλαγίων, τὸ τουρκικὸν στράτευμα διεσπάσθη αὐθωρεὶ δεκατισθὲν καὶ αὐτὸς ὁ Δεβρεᾶ ἐπεσεν ὑπὸ τὴν σπάθην τοῦ Σκενδέρμπεης.

Ἀπελπισθεὶς οὕτω καὶ ὁ Μωάμεθ ὅτι θὰ κατῶρθου νὰ καταβάλλῃ τὸν ἀκατάβλητον, προέβη εἰς τὸ χαμερπὲς μέσον τῆς προδοσίας γράψας πρὸς τὸν φρούραρχον τοῦ Σβέτιγραδ νὰ προσπαθήσῃ νὰ προσηλυτίσῃ τὸν Μωῦσῆν δι' οἰασδήποτε θυσίας. Τοῦτο καὶ κατῶρθωθη διὰ καταλλήλου προσώπου, ὅπερ διὰ κολακευτικῶν λόγων καὶ ἀπείρων ὑποσχέσεων κατῶρθωσε νὰ ὑπεκκαύσῃ τὴν φιλαυτίαν τοῦ Μωῦσέως, νομίσαντος ὅτι ἦτο τιμὴ του νὰ ζητῆται ἡ φιλία του παρὰ τοῦ Σουλτάνου· διὸ καὶ ὑπεσχέθη νὰ μὴ προβῆ τοῦ λοιποῦ εἰς οὐδὲν ἐχθρικὸν κίνημα ἐναντίον τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων.

Ὁ Σκενδέρμπεης ἐν τούτοις, οὐδὲν ὑποπτεύων, δὲν ἔπαυε παρενοχλῶν τοὺς Τούρκους· ἀποφασίσας δὲ νὰ τοὺς καταπλήξῃ διὰ πολιορκίας τοῦ Σβέτιγραδ, ἀλλὰ γνωρίζων ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ ἦσαν ἀκατάλληλοι διὰ πολιορκίας, ὡς ἀδαιεὶς τῆς τοιαύτης τέχνης, ἀπεστάθη πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας Ἀλφόνσον ζητῶν καταλλήλους πολιορκητάς. Ὁ Ἀλφόνσος προθύμως ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Πρίγκιπα ἄνδρας ἐμπείρους, πολιορκητικὰς μηχανάς, πυροβόλα, ζωτροφίας καὶ χρήματα.

Ἐνῶ ἡ βοήθεια αὕτη εὕρισκετο καθ' ὁδόν, ὁ Σκενδέρμπεης ἐσπευσε νὰ συναθροίσῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερα στρατεύματα· ἀλλὰ διὰ μυρίων προφάσεων ὁ Μωῦσῆς ἠρνῆθη νὰ συμπράξῃ.

Ἐν τούτοις, καταφθασάντων εἰς Κροΐαν τῶν Ἰταλῶν, ὁ Σκενδέρμπεης ἤρξατο ἄνευ ἀναβολῆς τῆς πολιορκίας τοῦ Σβέτιγραδ, τόσον δὲ σφοδρῶς ἐπετέθη, ὥστε ὁ φρούραρχος ἐζήτησεν ἀμέσως δεκαπενθήμερον προθεσμίαν ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως.

Ἄλλ' ἤδη ὁ Μωάμεθ ἐξαποστέλλει κατὰ τοῦ Ἄλβανοῦ ἰσχυ-

ρὸν στράτευμα ὑπὸ τοῦ Σέμπ-'Αλῆν, δέχεται δὲ ν' ἀμείψη γενναίως δύο στρατιώτας, Ἀμάθ καὶ Βαράχ ὀνόματι, προσφερθέντας νὰ ἐπιτεθῶσι προσωπικῶς ἐναντίον τοῦ Σκενδέρμπεη ἵνα τὸν φονεύσωσιν ἢ φονευθῶσι.

Παρήρχοντο ἐν τούτοις αἱ ἡμέραι τῆς πρὸς παράδοσιν τῆς πόλεως προθεσμίας καὶ αἱ βοήθειαι οὐδαμοῦ ἐφαίνοντο. Ἐχων ὅμως πάντοτε ὑπ' ὄψει τὰ ἐνδεχόμενα ὁ Σκενδέρμπεης, εἶχεν ἐκπέμψει πρὸς τὰ ἐμπρὸς σώματά τινα ὅπως παρακωλύσωσι τὴν ἐνδεχομένην προέλασιν ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἕως οὗ κατκλάβῃ, οὕτως ἢ ἄλλως, τὴν πόλιν.

Ἀτυχῶς τὰ σώματα ταῦτα, ἀτέχνως ἐνεδρεύσαντα, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατῆσωσι τὸν ἐχθρόν, ὅστις ὅμως δὲν ἐδείχθη ἐπίσης εὐτυχῆς καὶ εἰς τὴν μετ' ὀλίγον αἱματηροτάτην του σύγκρουσιν πρὸς τὸ κύριον στράτευμα τοῦ Σκενδέρμπεη.

Κατὰ τὴν κρισιμοτέραν στιγμὴν τῆς πάλης, καθ' ἣν ἀμφοτέροι οἱ ἀντίπαλοι κυριολεκτικῶς ἐκρεουργοῦντο, οἱ δύο ἀποφασιστικοὶ στρατιῶται ὀρμῶσι κατὰ τοῦ Σκενδέρμπεη, μόνου εὐρεθέντος ἐντὸς σωρείας νεκρῶν καὶ τραυματιῶν. Ὁ ἥρωσ ἀμύνεται ὑπερανθρώπως, σχίζει τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνὸς καὶ ἀφοπλίζει τὸν ἕτερον... Ἄλλ' οὗτος ὀρμᾶ, ρίπτεται εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ἡγεμόνος καὶ μὲ τὸ ἠράκλειον ἀνάστημά του, προσπαθεῖ νὰ τὸν καταρρίψῃ τοῦ ἵππου του· ἀλλὰ τὸ ξίφος τοῦ Σκενδέρμπεη σχίζει τὴν πλευρὰν αὐτοῦ... τὸν τινάσσει τότε ψυχορραγοῦντα κατὰ γῆς καὶ ὀρμᾶ ἐναντίον τῶν συσσωρευθέντων ἤδη ἐχθρῶν, οὓς διασπᾶ καὶ συντρίβει τῇ συμπράξει τῶν προσδραμόντων τῶρα ἰδικῶν του.

Δεκατισμένοι ἤδη ἀμφοτέροι οἱ ἀντίπαλοι ἀπομακρύνονται ἀλλήλων κατὰ τινα μίλια καὶ ὁ Σέμπ-'Αλῆς πανηγυρίζει ὡς νίκην τὴν κρεουργίαν ἐκείνην!

Συγχρόνως τῶρα ὁ κατάπτυστος Μωῦσῆς, ἐν συνεννοήσει μὲ μερικὸς ὁμοίους του ἀξιωματικούς, ἀποφασίζει νὰ θέσῃ εἰς πρᾶξιν τὸ σχέδιόν του· δραπετεύσας λοιπὸν διὰ νυκτὸς τοῦ στρατοπέδου καὶ προσελθὼν εἰς τὸν φρούραρχον τοῦ Σβέτιγραδ, ἀπεστάλη παρ' αὐτοῦ ἐν τιμητικῇ συνοδείᾳ εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς τὸν Μωάμεθ.

Ἐμβρόντητος ἔμεινεν ὁ Σκενδέρμπεης ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς πικρᾶς ταύτης εἰδήσεως, ἔσπευσε δὲ ἀμέσως εἰς τὸ ἐγκαταλειφθὲν στρατόπεδον τῶν Διθρίων... Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Σέμπ-'Αλῆς, ὀχυρῶ-

σας καλλίτερον τὸ Σβέτιγραδ, ἀπῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν ἵνα τύχη τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐπιτυχίας του. Ἄλλ' ὅταν ὁ Μωάμεθ ἤκουσε μετὰ τίνος ἡρωϊσμοῦ ὁ Σκενδέρμπεης κατώρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν δύο ἀποφασισμένων στρατιωτῶν:—«Δὲν εἶσαι σὺ λοιπὸν ὁ νικητής», ἐφώναξεν, «ἀλλ' ἐκεῖνος!...»

Ἐν τῷ μεταξὺ Μωῦσῆς ὁ προδότης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον 15,000 ἄνδρας ὅπως τοὺς προασκήσῃ κατὰ τὸ ἴδιον σύστημα, τὴν δὲ 23 Φεβρουαρίου 1453, ἐστράτευσε μετ' αὐτῶν εἰς Ἀλβανίαν, ἐνῶ ὁ Μωάμεθ, πεπεισμένος ὅτι ὁ Σκενδέρμπεης δὲν ἦτο πλέον ἐχθρὸς ἐπικίνδυνος, προσέβαινεν ἤδη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Σκενδέρμπεης ἐν τούτοις ἐξέρχεται εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐπέρχομένου προδότου, ὅστις θρασὺς ἤδη καὶ πεποιθὼς εἰς τὰς δυνάμεις του προκαλεῖ τὸν τέως ἡγεμόνα καὶ φίλον του εἰς μονομαχίαν διὰ τῶν χυδαιοτάτων ὕβρεων... Οἱ ἀξιωματικοὶ προσπαθοῦσι νὰ ἐμποδίσωσι τὸν ἥρωα νὰ δεχθῆ τὴν πρόκλησιν, ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀδιαφορῶν εἰς τὰς παρακελεύσεις ἐξέρχεται τῶν τάξεων καὶ σταματᾷ ὑπερόχως μεγαλοπρεπῆς ἐνώπιον τοῦ προδότου, ὅστις, μὴ δυνηθεὶς νὰ ὑποφέρῃ τὸ βλέμμα τοῦ ἥρωος, τρέπεται κατησχυμένος εἰς φυγὴν καὶ κρύπτεται ἐντὸς τῶν ὀθωμανικῶν ταγματῶν!... Μεθ' ὃ ἐπέρχεται δεινὴ ἢ σύρραξις καθ' ἣν ὁ Μωῦσῆς ἀφ' οὗ εἶδε φθαρὲν τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ του, τρέπεται εἰς αἰσχροὴν φυγὴν κατὰ πόδας διωκόμενος ὑπὸ τῶν νικητῶν.

Φθάσας εἰς Κωνσταντινούπολιν περίλυπος ὁ Μωῦσῆς εἶδε μόλις σωζομένην τὴν ζωὴν του, ἀλλ' ἀφαιρουμένους ὅλους τοὺς τίτλους καὶ τὰ εἰσοδήματά του· κατανοήσας δὲ ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ ζωὴ του θὰ ἦτο ζωὴ ἐπαίτου, ἐπωφελήθη καταλλήλου στιγμῆς καὶ ἐδραπέτευσε πρὸς τὸν ἡγεμόνα του, εἰς τοὺς πόδας τοῦ ὁποίου προσέπεσε ζητῶν ἔλεος... Ὁ γενναϊόφρων Σκενδέρμπεης τὸν ἀνήγειρεν ἰδίᾳ χειρὶ, τὸν ἐνηγκαλίσθη, τῷ ἀπέδωκε τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ἀπηγόρευσε εἰς πάντας νὰ ὀμιλῶσι τοῦ λοιποῦ περὶ τῶν παρελθόντων γεγονότων...

Ἄλλ' ἤδη ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Σκενδέρμπεη Ἀμέσης, χολωθεὶς διὰ τὴν ὑποδοχὴν ἣν οὗτος εἶχε κάμει εἰς τὸν προδότην, παραλαμβάνει τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἀπέρχεται κρύφα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου ἐκεῖ δέ, παραδοὺς ὡς ὁμήρουσ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του, τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μωάμεθ. Οὗτος καταρτί-

σας ἰσχυράν στρατιάν ὑπὸ τὸν Ἰσάκ πασσάν, ἐξαπέστειλεν αὐτὴν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, παραδούς τὴν διοίκησιν τμήματος ἐξακισχιλίων ἰππέων εἰς τὸν Ἀμέσην.

Ἐνῶ δὲ ὁ Σκενδέρμπεης, πληροφορηθεὶς ταῦτα, ἤρχισεν ἐν σπουδῇ νὰ ὀχυρώνη τὰ φρούρια, οἱ Τοῦρκοι ταχύναντες τὴν πορείαν των, εἰσῆλθον εἰς Ἀλβανίαν πρὶν οὗτος ἀφίχθῃ εἰς τὸ ἐν Δίβρα στρατόπεδον... Ὁ Ἰσάκ, νομίσας ὅτι ἡ μὴ που ἐμφάνισις τοῦ ἡγεμόνος ἐδήλου ἀσφαλῆ φυγὴν, ἀνηγόρευσε ἐλαφρῶς τὸν Ἀμέσην βασιλέα τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀνήγγειλε τὰ γινόμενα εἰς τὸν Σουλτάνον!

Ἄλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀνέμενε τὴν κατάλληλον στιγμὴν, καί, καταλαβὼν ἀνύποπτον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ἐκύκλωσεν ἐν μιᾷ νυκτὶ πανταχόθεν αὐτοὺς καὶ ἐξαπίνης ἐπιπεσὼν, ἐπήνευκε τρομερὰν εἰς αὐτοὺς φθορὰν καὶ τοὺς ἠνάγκασεν εἰς αἰσχρὰν φυγὴν, ἐνῶ ὁ Μωῦσῆς, ἐξ ἀρχῆς τῆς μάχης ταχθεὶς ἀντιμέτωπος τοῦ Ἀμέση καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐκπλύνη τὸ παλαιὸν του αἷσχος, παρακωλουθεὶ τοὺς φυγάδας, καταφθάνει αὐτοὺς καὶ ζωγρεὶ τὸν προδότην...

Τοῦτον ὁ Σκενδέρμπεης, μετὰ πλουσιωτάτων λαφύρων, ἀπέστειλεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τεθῇ ὑπὸ αὐστηρὰν φυλακὴν ἐντὸς εἰρκτῆς.

Ὁ Μωάμεθ ἤδη, ἔχων ἀλλαχοῦ ἐστραμμένα τὰ βλέμματα, ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς φέροντας τὴν ἐξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων, νὰ προτείνωσιν εἰρήνην εἰς τὸν Σκενδέρμπεην, ἀλλ' οὗτος τὴν ἀπέριψεν ἀπροκαλύπτως.

Λαβὼν τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ Μωάμεθ, ἀλλὰ μὴ θέλων ν' ἀπασχολήσῃ τὰς δυνάμεις του εἰς Ἀλβανίαν, ἀπέστειλε στρατὸν ἐξ 28,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Ἀμοῦρ καὶ Σινάν, μὲ ρητὴν ἐντολὴν νὰ φρουρῶσι τὰ σύνορα. Ὁ Σκενδέρμπεης ἔσπευσε εἰς συνάντησίν των, ἀλλὰ μάτην προσεπάθησε νὰ τοὺς παρασύρῃ εἰς μάχην, ἐπελθόντος δὲ τοῦ χειμῶνος ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ἀλφόνσου ἀφῆρει ἀπὸ τὸν Σκενδέρμπεην ἕνα τῶν εὐλικρινεστέρων του φίλων καὶ συμμάχων. Εἰς τὴν συλλυπητήριον πρεσβείαν ἣν ἀπέστειλεν ἤδη εἰς τὴν Αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως παρὰ τῷ υἱῷ τοῦ θανόντος Φερδινάνδῳ παρήγγελλεν ὁ ἡγεμὼν νὰ φέρῃ μαζί της καὶ τὸν ἀνεψιὸν του Ἀμέσην φρονῶν ὅτι ἡ πολυχρόνιος ἐκεῖ φυλάκισις του ἦτο ἀρκετὴ τιμωρία διὰ τὰ σφάλματά

του· ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν ὅτι προὔτιμα νὰ μείνη αἰχμάλωτος, παρὰ νὰ ἴδῃ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του οὓς εἶχεν ἀφήσει ὡς ὁμήρους ἐν Κωνσταντινουπόλει, σφαζομένους ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ Σκενδέρμπεης εἰς ἀπάντησιν διέταξε ν' ἀπολυθῇ τῆς φυλακῆς, μεταβὰς δ' ἀμέσως ἐκεῖνος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐγένετο μετὰ ψυχρότητος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Ἡ τύχη τῶν οἰκείων του ἀγνοεῖται...

V

Ἐκστρατεία τοῦ Σκενδέρμπεη εἰς Ἰταλίαν.

Ἄλλο τῶρα στάδιον δόξης διανοίγεται εἰς τὸν Ἄλβανὸν ἥρωα.

Πολλοὶ Ἰταλοὶ ἡγεμόνες, μὴ ἀνεχόμενοι ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Νεαπόλεως τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Ἀλφόνσου Φερδινάνδου, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκθρονίσωσιν αὐτόν, παρὰ τὰς νουθεσίας τοῦ τότε Πάπα Πίου τοῦ Β'. Ὁ Φερδινάνδος βλέπων τὸ δεινὸν τῆς θέσεώς του, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Σκενδέρμπεη, ὡς πατρικοῦ του φίλου.

Ὁ Σκενδέρμπεης, πρόθυμος νὰ ὑπηρετήσῃ θρόνον τοσαύκις φανέντα εἰς αὐτὸν χρήσιμον, ἔσπευσε νὰ δεχθῇ τὴν προτεινομένην ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου προσωρινὴν εἰρήνην καὶ συνεκέντρωσε τὰ στρατεύματά του εἰς Ραγούζαν, καταστήσας ἐπίτροπον ἡγεμονίδα τὴν σύζυγόν του.

Ἐν Ραγούζῃ συνεκεντρώθησαν ἐν ὄλῳ 7,200 πεζοὶ καὶ 2,200 ἵππεῖς, μετ' ὧν ἀποπλεύσας διεπεραιώθη εἰς Ἀπουλίαν, ὅπου ὑπῆρχον μὲν ἐχθρικαὶ δυνάμεις, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀποβάσει του, ἀπεμακρύνθησαν κατὰ τριάκοντα μίλια. Ἐκεῖθεν, συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Φερδινάνδου, ἀπῆλθον ὁμοῦ εἰς Βάρι, μετὰ τινῶν δὲ ἡμερῶν ἀνάπαυσιν ἐστράτευσαν κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν Γάλλοι ὑπὸ τὸν κόμητα Πικινίνο.

Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὄρμη τῆς πρώτης αἰφνιδίας ἐπιθέσεως τῶν Ἀλβανῶν, ὥστε αἱ γαλλικαὶ φάλαγγες ἐκλονίσθησαν ἐκ τοῦ ἀσυνήθους τῆς τοιαύτης πολεμικῆς τακτικῆς, καὶ τέλος ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.

Ὁ Πικινῖνο ἐζήτησε τότε ἰδιαιτέραν συνέντευξιν μετὰ τοῦ Σκενδέρμπεη, καθ' ἣν τὸν παρεκάλεσε νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀποσύρῃ καὶ αὐτὸς τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰωάννου Δ' Ἀνζοῦ, ὃν ἐξεπροσώπει, καὶ ν' ἀφεθῆ ἀνενόχλητος ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὁ Φερδινάνδος.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μωϋσῆς, ἐξακολουθήσας τὴν καταδίωξιν καὶ αἰχμαλωτίσας ὀλόκληρον γαλλικὸν τάγμα, ἔφερεν αὐτὸ ἐν πομπῇ ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος.

Ἐκπληκτος ὁ Πικινῖνο πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου, ἐξέφρασε παράπονα πρὸς τὸν ἄλβανὸν ἥρωα, διότι, ἐνῶ ἐξηγοῦντο περὶ εἰρήνης, αὐτὸς ἐξηκολούθει τὰς ἐχθροπραξίας. Ἄλλ' ὁ Σκενδέρμπεης τῷ ἀπήντησεν ὅτι οὐδεμία εἶχε συμβῆ παρασπονδία, ἀλλ' ὅτι ὁ Μωϋσῆς, μακρὰν εὐρισκόμενος τοῦ κέντρου τῆς μάχης καθ' ἣν ὥραν ἐδόθη ἢ πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πυρὸς διαταγή, δὲν ἔλαβεν ἐγκαίρως γνῶσιν τῶν ληφθέντων μέτρων... Διέταξε δὲ ν' ἀποδοθῶσι τὰ ὄπλα εἰς τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ τοὺς ἀφήσωσιν ἐλευθέρους. Τέλος ὠρίσθη ὅπως, τὴν ἐπιούσαν, συναντηθῶσι καὶ πάλιν. Ἀλλὰ καθ' ἣν ὥραν ὁ Σκενδέρμπεης ἐξήρχετο τῆς πόλεως, εἰς ἐκ τῶν ἀφεθέντων τὴν προηγουμένην ἐλευθέρων αἰχμαλώτων ἐστάματῆσεν αὐτὸν καὶ τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι σκοπὸς τοῦ Πικινῖνο ἦτο νὰ τὸν δολοφονήσῃ κατὰ τὴν συνέντευξιν ἐκείνην. Ἐξακριβώσας τοῦτο ὁ Σκενδέρμπεης διὰ κατασκόπων του, παρήγγειλεν εἰς τὸν ἐπίβουλον ἀντίπαλον ὅτι τὴν ἐπιούσαν θὰ τὸν ἐξηνάγκαζεν εἰς μάχην.

Ἄλλ' ἐπειδὴ, ἔμφοβος ὁ Πικινῖνο, ἔφυγε διὰ νυκτὸς εἰς Νοκέραν, ὁ Σκενδέρμπεης ἔδραμεν εἰς συνάντησιν τοῦ Φερδινάνδου ἐν Οὐρσάρα, ἣτις ἀπέχει 8 περίπου μίλια τῆς Νοκέρας.

Ἐκεῖ ὁ Πικινῖνο ἐξεβιάσθη εἰς σύγκρουσιν καθ' ἣν, μεθ' ὅλον τὸ σθένος δι' οὗ προσεπάθησε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς στρατιώτας του, Γάλλοι καὶ Ἴταλοὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν δεκατισθέντες.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην, οἱ μὲν σύμμαχοι διεσκορπίσθησαν καὶ ἔφυγον κακὴν κακῶς, ὁ δὲ Σκενδέρμπεης μετὰ τοῦ Φερδινάνδου εἰσῆρχοντο ἐν μεγάλῃ πομπῇ εἰς τὴν Νεάπολιν.

Ἄλλὰ τότε, κάποιος Σικελός, Φουσιάνο καλούμενος, διοικητῆς δὲ ταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου τῆς πόλεως Τράνης, ἀποστατήσας ἀνηγόρευσε ἑαυτὸν ἡγεμόνα καὶ προέβαινε εἰς λεηλασίας τῶν πέριξ χωρῶν.

Ὁ Σκενδέρμπεης παραλαβὼν ὀλίγους ἐπιλέκτους ἀπῆλθεν εἰς Τράνην καὶ φθὰς πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, εἶδε προελαύνοντα τὸν ἀποστάτην μετὰ πολυαριθμοῦ ἀκολουθίας. Ἐπλησίασαν ἀλλήλους, καὶ ἀφ' οὗ ὁ Ἄλβανὸς ἡγεμὼν τῷ ἔκαμνε πικρὰς παρατηρήσεις διὰ τὴν ἀπιστίαν του, ὁ Φουσιάνο ἐξέσπασεν εἰς χυδαίας ὑβρεῖς κατὰ τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς βασιλίσσης... Τότε ὁ Σκενδέρμπεης διέταξε νὰ τὸν δέσουν, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐνώπιον τῶν ἀκολουθῶν του, οἵτινες οὐδ' ἐτόλμησαν νὰ δοκιμάσουν καὶ νὰ τὸν ὑπερασπισθῶσιν.

Ὁ ἀποστάτης ἔντρομος ἤδη μὴ τὸν προσαγάγουν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, προσέπεσε εἰς τοὺς πόδας τοῦ Σκενδέρμπεη, ὅστις τῷ ὑπέσχεθη νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον ἂν εὐθὺς παρέδιδε τὴν πόλιν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο· ἀφ' οὗ δὲ οἱ Ἄλβανοὶ ἐγκατέστησαν φρουρὰς εἰς τὴν πόλιν, ὁ ἀποστάτης μετὰ τῶν οἰκείων καὶ τῶν ὑπαρχόντων του, ἐπιβὰς πλοίου, ἀπῆλθεν εἰς Σικελίαν.

Ἦδη ὁ Σκενδέρμπεης ἐδέχετο ἐν Νεαπόλει τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Πάπα, ὅστις καὶ τῷ ὑπέσχετο νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως τῷ παρασχεθῇ ἰσχυρὰ συνδρομὴ εἰς ἄνδρας καὶ χρῆμα ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τακτοποιηθέντων οὕτω τῶν πραγμάτων, ὁ Σκενδέρμπεης ἀπῆλθε τῆς Ἰταλίας, ἀφ' οὗ ἐδέξατο μεγαλοπρεπῆ δῶρα ἐν οἷς καὶ τρεῖς πόλεις τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῶν, ὧν τὰ εἰσοδήματα ἐπὶ μακρὸν ἐνέμοντο κατόπιν οἱ ἀπόγονοὶ του.

Ὁ Μωάμεθ ἐν τῷ μεταξύ, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπουσίας τοῦ πρίγκιπος εἶχεν ἐπεκτείνει τὰς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ κατακτήσεις του, ἠτοίμαζε δὲ τώρα ἰσχυρὰ στρατεύματα κατὰ τῆς Ἄλβανίας, διὸ καὶ διέτασεν ἤδη τὸν Σινὰν νὰ εἰσβάλῃ εἰς Ἄλβανίαν πρὶν ἢ ὁ Σκενδέρμπεης προφθάσῃ νὰ λάβῃ μέτρα. Ἄλλ' ὁ ἥρως ἐπρόλαβε καὶ πάλιν καὶ ἔδραμεν εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, προσβαλὼν δὲ αὐτὸν ἐξ ἀπροόπτου τὸν κατέκοψε καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Δεύτερον σῶμα τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ 30,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἀσὴμ μπέην, προωρισμένον νὰ προσβάλῃ ἐξ ἄλλης ὁδοῦ τὸν

Σκενδέρμπεην, ἔφθασε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σινάν καὶ ὁ Σκενδέρμπεης ἠδυνήθη ἐπικαίρως ἐπιτεθεὶς νὰ τρέψῃ καὶ τούτους σχεδὸν ἀμαχητὶ εἰς φυγὴν.

Τρίτον ἤδη σῶμα ἐκ 18,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Γιουσούμπεην καταστρέφεται τὴν ἐπιούσαν τῆς τροπῆς τοῦ Ἀσῆμ.

Ὑπὸ δεινῆς κατελήφθη ὁ Μωάμεθ ἀθυμίας ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς τριπλῆς ταύτης συμφορᾶς, διὸ καὶ προθύμως ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ γηραιοῦ του καὶ δεδοκιμασμένου στρατηγοῦ Καρατζάμπεη. Ζητήσαντος νὰ στρατεύσῃ αὐτὸς κατὰ τοῦ Ἀλβανοῦ. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν εὐτεχέστερος τῶν προηγουμένων.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα προελάσεως 4,000 ἀνδρῶν διὰ τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους ἐσημειώθη μὲ τὴν πανωλεθρίαν των. Ὅτε δὲ δεινὴ ἐπῆλθεν ἢ πρὸς τὸν Σκενδέρμπεην σύρραξις, θύελλα μετὰ βροχῆς ραγδαιοτάτης ἠνάγκασε τοὺς δύο ἀντιπάλους ν' ἀποχωρισθῶσι καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ πέριξ ὑψώματα, μεθ' ὃ ὁ Τοῦρκος στρατάρχης ἔκρινε καλλίτερον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἀποφασίσας ἤδη ὁ Σουλτᾶνος νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Δύσεως καὶ ἔχων πρὸς τοῦτο ἀνάγκην ἐλευθέρως διαβάσεως τῶν στρατευμάτων του, ἐπρότεινε ἐγγράφως εἰς τὸν Σκενδέρμπεην εἰρήνην καὶ συμμαχίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ τὴν διὰ τῆς Ἀλβανίας μεταβίβασιν τῶν ἐναντίον τῶν Βενετῶν στρατευμάτων του, νὰ τῷ ἀποστείλῃ δὲ ὡς ἐχέγγυον φιλίας τὸν υἱὸν του Ἰωάννην εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ν' ἀφεθῇ ἐλεύθερον τὸ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἀλβανίας ἐμπόριον.

Ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης, τὴν 3ην Μαΐου 1461 ἀπήντα ὅτι τὸν μὲν ὅρον τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου ἐδέχετο προθύμως, οὐδένα ὅμως ἐκ τῶν λοιπῶν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ. Ἠναγκασμένος ὅμως ὁ Μωάμεθ νὰ πολεμήσῃ ἤδη κατὰ Βενετῶν καὶ Οὐγγρων, ἐδέχθη τὸν μοναδικὸν αὐτὸν ὅρον καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σκενδέρμπεην ἐπικεκυρωμένον τὸ κείμενον τῆς συνθήκης δι' ἧς συνωμολογεῖτο εἰρήνην μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων.

Ἀλλ' ἔντρομοι ἤδη οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ἐξώρκισαν διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου τὸν Ἀλβανὸν ἡγεμόνα νὰ σχίσῃ τὰς συνθήκας τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ συμπράξῃ πάλιν μαζί των κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ Σουλτᾶνος μαθὼν ταῦτα ὤμοσε τρομερὰν ἐκδίκησιν, πρὸς τὸ παρὸν ὅμως μὴ δυνάμενος νὰ λάβῃ σοβαρὰ μέτρα, ἀπέστει-

λεν εἰς τὰ ἄλβανικὰ σύνορα 14,000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Σερεμέτην με ἐντολὴν νὰ ἐπιτηρῶσι τὰς κινήσεις τοῦ Σκενδέρμπεη, ὅστις ὁμῶς ἐξαναγκάσας αὐτοὺς εἰς μάχην, τοὺς κατεθρυμμάτισεν.

Ἄτυχῶς, ἐν τῷ μεταξῦ, ἀπέθνησκεν ὁ Πάπας Πῖος ὁ Β' καὶ ἡ ἱερὰ συμμαχία τῶν Χριστιανῶν ἐναυάγει, ἐνῶ ὁ Μωάμεθ ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ Σκενδέρμπεη τὸν πολεμικώτατον Μπαλαμπάνην μετὰ 18,000 ἀνδρῶν. Διὰ στρατηγήματος ὁμῶς ὁ Σκενδέρμπεης ἀνεχαίτισε τὴν ὀρμὴν του καὶ ἐδεκάτισε τὰς τάξεις του· ἀλλ' ἀτυχῶς ἔπεσαν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, ἐκ τοῦ παρατόλμου των θάρρους, ὅκτῳ ἐκ τῶν ἀρίστων ἀξιωματικῶν του ἐν οἷς καὶ ὁ Μωῦσῆς... Τούτους ὁ ὠμὸς Μωάμεθ διέταξε καὶ ἐξέδαραν ζῶντας, καίτοι ὁ Σκενδέρμπεης προσέφερε, κατὰ τὰ εἰθισμένα, πλουσίαν ἐξαγορὰν αὐτῶν.

Συγκεντρώσας αὐθις τὰ στρατεύματά του ὁ Μπαλαμπάνης καὶ ἐνισχυθεὶς κατορθώνει διὰ δωροδοκιῶν νὰ ἐξαγοράσῃ μερικοὺς Ἄλβανοὺς προσκόπους, ἅτε καὶ αὐτὸς Ἄλβανὸς ὢν ἐξωμότης, καὶ πειρᾶται νὰ κηταλάβῃ ἐξ ἀπροόπτου τόρα τὸν Σκενδέρμπεην... ἀλλὰ πίπτει αὐτὸς εἰς τὴν παγίδα καὶ μετὰ τῶν ἐλαχίστων τοῦ στρατοῦ του λειψάνων, ἐπιστρέφει κακὴν κακῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ τῷ δίδεται νέα δύναμις ἐξ 25,000 ἀνδρῶν καὶ ἡ ὑπόσχεσις ν' ἀναγορευθῆ βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας ἂν κατώρθου νὰ τὴν ὑποτάξῃ.

Ἡ σύρραξις ἤδη ὑπῆρξε τρομερὰ καὶ πολύνεκρος δι' ἀμφοτέρω τ' ἀντίπαλα στρατεύματα. Ὁ ἵππος τοῦ Σκενδέρμπεη πίπτει νεκρὸς καὶ τραυματίζει δεινῶς τὸν ἀναβάτην του· ἀλλὰ κυκλοῦται αὐθωρεὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του καὶ οἱ Τοῦρκοι κρατοῦνται εἰς ἀπόστασι·ν. Συνελθὼν δὲ τέλος ὁ στρατηλάτης καὶ πηδήσας ἐπὶ ἑτέρου ἵππου ὀρμᾷ ἀκάθεκτος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις τέλος τρέπεται εἰς γενικὴν φυγὴν, ἀφήσας εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ πᾶν ἐφόδιον καὶ πάσας τὰς ἀποσκευάς του.

Ἦδη ὁ Μωάμεθ, τῇ ὑποδείξει τοῦ Μπαλαμπάνη, διατάσσει νὰ σχηματισθῶσι δύο φάλαγγες ἵνα κτυπήσωσι τὸν Σκενδέρμπεην ἐκ δύο ἀντιθέτων σημείων καὶ τὸν ἐξαναγκάσωσι νὰ διαιρέσῃ τὰς δυνάμεις του· καὶ τῆς μὲν πρώτης ἐκ 16,000 ἀνδρῶν ἡγεῖται ὁ περίφημος ἐπ' ἀνδρείᾳ Γιακούπ Ἀρναούτης, τῆς δ' ἑτέρας ἐκ 30,000 ἀνδρῶν αὐτὸς οὗτος ὁ Μπαλαμπάνης.

Εἰς μίαν ἀνίχνευσιν ἤδη παρ' ὀλίγον νὰ πέσῃ θῦμα τῆς ἀν-

δρείας του ὁ Ἄλβανὸς ἦρως, διασωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος, προσβά-
λων δὲ εἶτα ἀπὸ πέντε διαφορῶν σημείων τὸν Μπαλαμπάνην προ-
τοῦ ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ ὁ Γιακούπ, τὸν ἐξαναγκάζει νὰ τραπῆ εἰς
φυγὴν ἀφ' οὗ ὑπέστησαν τρομερὰν φθορὰν αἱ φάλαγγές του.

Μόλις περατωθείσης τῆς μάχης ταύτης ὁ Σκενδέρμπεης εἰδοποι-
εῖται ὅτι ὁ Γιακούπ εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Ἡπειρον. Σπεύδει ἀμέσως
εἰς ὑπάντησίν του καὶ διὰ στρατηγήματος ἐπιδείξας εἰς αὐτὸν τὰ
λείψανα τῆς καταστροφῆς τοῦ Μπαλαμπάνη, ὃν ἀνέμενε, παραλύει
τὸ θάρρος του· μεθ' ὃ τὸν προσβάλλει πανταχόθεν, καὶ θέλων νὰ
φέρῃ ταχὺ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πάλης ὁρμᾷ ξιφῆρης πρὸς ὃ μέρος
διέκρινε τὸν Γιακούπ παρορμῶντα τοὺς ἄνδρας του, διασκορπίζει
τοὺς περὶ αὐτὸν καί, δι' ἑνὸς σπαθισμοῦ, τὸν καταρρίπτει νεκρὸν.

Μόλις οἱ Τοῦρκοι ἀντελήφθησαν τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἐ-
τράπησαν προτροπάδην εἰς φυγὴν καταδιωκόμενοι καὶ δεκατιζόμενοι.

Ἦδη ἀνηγγέλλετο εἰς τὸν νικητὴν ὅτι ὁ Μπαλαμπάνης ἐθεάθη
φεύγων μ' ἐλάχιστον στρατεύμα καὶ τῷ ὑπεδείχθη ὅτι θὰ ἦτο
δυνατὴ ἡ ἐντελής του ἐξολόθρευσις· ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀπεκρίθη:
«—Χρειαζέται νὰ μείνη καὶ κανεὶς, ὅπως ἀναγγείλη εἰς τὸν
Μωάμεθ τὰ τρόπαιά μας!...»

Μανιώδης τότε ὁ Σουλτᾶνος ἀποφασίζει νὰ συναθροίσῃ με-
γάλας δυνάμεις καὶ νὰ στρατεύσῃ αὐτοπροσώπως. Ἀλλὰ πρὸ
τούτου, ἀπέστειλε δύο ἐμπίστους τοῦ ἄλβανομαθεὶς εἰς Κρόϊαν μὲ
ἀποστολὴν νὰ δεχθῶσι τὸ βάπτισμα, νὰ προσπαθήσωσι δὲ νὰ τύ-
χωσι τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἡγεμόνος καὶ εἰς εὐθετον στιγμὴν
νὰ τὸν δηλητηριάσωσιν...

Ὁ Σκενδέρμπεης ἐξαπατηθεὶς, τοὺς ἐδέχθη μετὰ τιμῶν καὶ
τοὺς κατέταξεν εἰς τὸ σῶμα τῶν ἰδιαιτέρων του δορυφόρων. Ἀλλὰ
μεθυσθέντες μίαν ἡμέραν, ἤρχισαν νὰ μέμφωνται ἀλλήλους διὰ τὸ
ἀνοσιούργημα ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ διαπράξωσιν· ἀκουσθέντες δὲ
συνελήφθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον.

Τούτου ἀποτυχόντος, ὁ Μωάμεθ, προαποστείλας αὐτῆς τὸν
Μπαλαμπάνην μετὰ 80,000 ἀνδρῶν, ἐτέθη αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς
ἐτέρων 100,000 καὶ ὤδευσε πρὸς τὴν Ἄλβανίαν... Ὁ Μπαλα-
μπάνης ἐπολιορκήσῃ τὴν Κρόϊαν, ὅτε δὲ κατέφθασε καὶ ὁ Μωάμεθ,
ἐπροτάθη εἰς τοὺς πολιορκουμένους παράδοσις διὰ συνθήκης, ἀλλ'
ἐκεῖνοι ἀπήντησαν ὅτι προὔτιμων τὸν θάνατον, ἐνεργήσαντες δὲ
ἀπεγνωσμένην ἔξοδον ἐπέφερον δεινὴν φθορὰν εἰς τοὺς πολιορκητάς,

ἐνῶ συγχρόνως ὁ Σκενδέρμπεης παρηνώχλει συνεχῶς τοὺς Τούρκους διὰ τῶν αἰφνιδίων του ἐπιθέσεων. Τέλος ὁ Μωάμεθ μὴ ὑποφέρων νὰ παρίσταται μάρτυς τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου σφαγιασμοῦ, ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, παραιτήσας τὸν Μπαλαμπάνην μετὰ 50,000 ἀνδρῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κρόϊας.

Καθ' ὁδὸν ὁ Σουλτάνος κατῴρθωσε δι' ἐπιτηδεΐας διαδόσεως περὶ πανωλεθρίας τοῦ Σκενδέρμπεη νὰ γίνῃ κύριος τῆς πόλεως Κύδνης ἣν κατηρήμωσε, κατασφάξας τοὺς ἀνδρείους κατοίκους της, ὅπερ ἐξασθενῆσαν τὰς δυνάμεις τοῦ Σκενδέρμπεη ἐξηνάγκασεν ἤδη αὐτὸν νὰ προστρέξῃ καὶ πάλιν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως.

VI

Τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Σκενδέρμπεη.

Ὁ μέγας οὗτος πολέμαρχος, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἀναζῆ ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδα, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀμίλκα, ἔβλεπεν ἤδη τὰς μὲν ἰδικὰς του δυνάμεις διαρκῶς ἐλαττουμένας τὸν δὲ ἀντίπαλον ὁσημέραι ἰσχυρότερον καθιστάμενον.

Ἐσκέφθη λοιπὸν ν' ἀποταθῆ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως ἄλλὰ μὴ ἐμπιστευόμενος τόσον σοβαρὰν ἀποστολὴν εἰς ἀντιπροσώπους, μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Ρώμην παρὰ τῷ Πάπα Παύλῳ τῷ Β', σκοπῶν νὰ παροτρύνῃ αὐτὸν ὅπως ἐξεγείρῃ τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Καὶ ἔτυχε μὲν τιμητικωτάτης ὑποδοχῆς, ἀλλ' ὁ πάπας καὶ οἱ Καρδινάλιοι περιορίσθησαν εἰς λόγους μόνον καὶ ὑποσχέσεις παρ' ὅλην τὴν θέρημην μεθ' ἧς ὠμίλησε πρὸς αὐτούς :

«.. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος», συνεπλήρωσεν ὁ ἀδάμαστος ἦρως, «μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἡγεμόνων τῆς »Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Τραπεζοῦντος, τῆς Σερβίας, τῆς Βοσνίας »καὶ Μολδοβλαχίας, μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ »τὴν λεηλασίαν τοῦ πλείστου τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου, ἀπέμεινα μόνος ἐγὼ μετὰ τοῦ ἀνισχύρου καὶ μικροῦ μου κράτους,

»μὲ τοὺς στρατιώτας μου ἐξητλημένους ἐκ τόσων πολέμων, ἀπο-
 »δεκατισμένους ἐκ τοσοῦτων μαχῶν, ὥστε ἡ Ἑπειρος δὲν δια-
 »τηρεῖ πλέον οὐδὲν μέρος ὑγιᾶς ἵνα δεχθῆ νέας πληγὰς καὶ δὲν τῆ
 »ἀπέμεινεν αἷμα ἵνα χύσῃ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ... Εἰς αὐτὴν
 »τὴν Μακεδονίαν, τὴν μητέρα τοσοῦτων ἡγεμόνων καὶ στρατηλα-
 »τῶν, οὐδὲν ἄλλο μένει ἐκτὸς τῆς ἡμετέρας ἀνδρείας καὶ τῆς
 »ἀδαμάστου ψυχῆς μας! Δράμετε λοιπὸν εἰς βοήθειάν μας, ἐφ'
 »ὅσον ὑπάρχει καιρὸς· διότι δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺ καὶ εἰς τάντί-
 »περαν τοῦ Ἀδριατικοῦ δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλέον ἀθληταὶ τοῦ
 »Χριστοῦ!...»

Καὶ ὅμως τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἐλεγεῖον τοῦ φθίνοντος ἡρωϊσμοῦ
 δὲν συνεκίνησε τὰς ψυχὰς τῶν καλογήρων τῆς Ρώμης. Ὁ «Προ-
 μαχῶν τῆς θρησκείας», ὅπως ὠνόμαζον ἐν Ρώμῃ τὸν Σκενδέρ-
 μπεην, δὲν κατώρθωσε νὰ τοὺς φρονηματίσῃ καὶ οὕτω περιορίσθησαν
 εἰς ἐκεῖνο μόνον τὸ ὁποῖον πολὺ δικαίως ὁ Σαγρέδος ἀπεκάλεσεν
 «ἀτιμίαν τῶν Χριστιανῶν», τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος προσφορὰν...
 ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν!

Ἄπελπις ὁ ἥρωας ἐπέστρεψεν εἰς Ἀλβανίαν ἵνα δοκιμάσῃ καὶ
 τὸν ἔσχατον ἀγῶνα τῆς ἀπογνώσεως... Ἡσθάνθησαν αἰσχος
 οἱ Ἐνετοὶ ἅμα τῆ γνώσει τῶν ἐν Ρώμῃ διατρεζάντων, καὶ συνα-
 θροίσαντες ἐν σπουδῇ 14,000 ἄνδρας, ἀπέστειλαν αὐτοὺς εἰς Ἀλ-
 βανίαν, μεθ' ὧν ἤδη ὁ Σκενδέρμπεης εἰσῆρχετο ἀμαχητὶ εἰς
 Κρόϊαν, ἄτε τοῦ Μπαλαμπάνη φονευθέντος τὴν προτεραίαν
 κατὰ τινὰ συμπλοκὴν καὶ τοῦ στρατοῦ του διασπαρέντος. Θέ-
 σασ ἤδη ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν τοὺς ὑποχωροῦντας κατὰ δια-
 φόρους διευθύνσεις ἐχθροῦς, τοὺς ἐξηνάγκασε, διὰ τῆς πείνης, νὰ
 πειραθῶσι διάσπασιν τῆς φρουρᾶς καὶ τότε τοὺς ἐξωλόθρευσε μέ-
 χρις ἐνός. Μετὰ δὲ τοῦτο, στρατεύσας εἰς Χαονίαν, κατέκοψεν
 ὅλας τὰς ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἀφειθείσας φρουρᾶς.

Μανιώδης ὁ Σουλτᾶνος ἐστράτευσε καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ
 τοῦ 1466 καὶ φθὰς εἰς Δυρράχιον ἐδοκίμασε νὰ τὸ κυριεύσῃ, ἀλλ'
 εὐθὺς ἐκ τῆς πρώτης ἀντιστάσεως ἐγκατέλειψε τὴν πρόθεσίν του
 καὶ ἐτρέπη πρὸς τὴν Κρόϊαν, στρατοπεδεύσας δὲ μακρὰν καὶ κύ-
 κλω αὐτῆς ἤλπισε νὰ τὴν ἐξαναγκάσῃ εἰς παράδοσιν ἐλλείψει ζωο-
 τροφιῶν. Μετ' ὀλίγον ὅμως, διῶδὼν τὸ ἀδύνατον τῆς καταλήψεως
 αὐτῆς, τὰς αὐτὰς δὲ δυσχερείας ἀπαντήσας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις,
 ἀπῆλθε καὶ πάλιν ἀπρακτὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἦδη ὁ Σκενδέρμπεης ἐπιθυμῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς νὰ ὑπολογίσῃ τὰς δυνάμεις, ἃς ἐν δεδομένῃ στιγμῇ θὰ ἠδύνατο ἐν ὄλῳ νὰ συγκεντρώσῃ, ἀπεφάσισε νὰ περιοδεύσῃ τὸ κράτος του· ἀλλ' αἰφνιδίως ἀσθενήσας, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν παράλιον πόλιν τῆς Δαλματίας Λύσσαν. Ἐκεῖ δὲ κατανοήσας ὅτι ἡ νόσος του ἐχειροτέρευε, προσεκάλεσε πλησίον του τοὺς στρατηγοὺς, τοὺς συμμάχους του καὶ τοὺς πρέσβεις ἄλλων καὶ τοῖς ἀπηύθυνε θαυμαστὴν ἀποχαιρετιστήριον ἅμα καὶ συμβουλευτικὴν προσλαλίαν. Πρὶν δὲ περατώσῃ αὐτήν, τῷ ἀνηγγέλθη ὅτι σῶμα Ὀθωμανῶν ἀνεφάνη εἰς τὰ περίξ λεηλατοῦν καὶ καταστρέφον τὰ πάντα.

Ὁ Σκενδέρμπεης ὑπηγέρθη ἀγωνιωδῶς καὶ συναθροίσας τὰς σθεννυμένας δυνάμεις του ἀνεβόησε :

— « Δράμετε, ἄριστοι συστρατιῶται, ... καταστρέψατε τοὺς ληστὰς αὐτούς, ... καὶ θὰ σᾶς ἀκολουθήσω ἐντὸς ὀλίγου! »

Ἰδόντες οἱ ἐπιδρομεῖς ἐπερχομένους τοὺς Ἀλβανούς, ἐτράπησαν προτροπάδην εἰς φυγὴν· ἀλλὰ, καταδιωχθέντες μετὰ πείσματος, διεφθάρησαν μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἐκ τῶν δεκαπεντάκις χιλίων στρατιωτῶν οὐς ἤγε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ἀχαμάρ, μόλις ἑξακισχίλιοι κακὴν κακῶς περιεσώθησαν...

Ἐξηκολούθει ἀκόμη ἡ καταδίωξις καὶ ὁ δεκατισμὸς τῶν Ὀθωμανῶν, ὅτε ὁ Σκενδέρμπεης παρέδιδε τὸ πνεῦμα, τὸ μεσονύκτιον τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1467.

Υ. Γ. — Ἡ Ἀλβανία ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν τελεσφόρως τὸν ἀγῶνα, ὑποκύψασα τέλος, τὸ 1478, ἀλλὰ μόνον κατὰ τύπους.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ Βιβλιοθήκη αὕτη γραφεῖσα ὑπὸ διακεκριμένων λογίων μας περιλαμβάνει ἐν μονογραφίαις τὰς ὠραιότερας καὶ συγκινητικωτέρας σελίδας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ γὰρ ἐξοχὴν ἔθνικὸν ἀνάγνωσμα διὰ πάντα Ἕλληνα. Ἐκαττον τεύχος ἐκ σελίδων 32 σχήμ. 16ου, ἀποτελοῦν αὐτοτελῆ πραγματεῖαν, τιμᾶται λεπτῶν 35.

Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτος (τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς) ὑπὸ Μπάμπη Ἀννίνου.

Γεώργιος Καστριώτης ὁ Σκενδέρουπης ὑπὸ Ἡλ. Οἰκονομοπούλου.
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ὑπὸ Γ. Τσοκοπούλου.

Ὁ θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα ὑπὸ Ἰω. Π. Πετρουνάκου.

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ὑπὸ Δ. Ι. Καλογεροπούλου.

Ὁ Λόρδος Βύρων ὑπὸ Θεοδ. Γ. Κυπρίου.

Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, ὑπὸ Γ. Τσοκοπούλου.

Πολιορκία καὶ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου, ὑπὸ Εὐαγ. Παντελίδου.

Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστάσεως τοῦ 1878, ὑπὸ Ἰδομενέως Στρατηγοπούλου.

Ἡ ὀλοκαύτως τοῦ Ἀρκαδίου, ὑπὸ Ἰω. Κονδυλάκη.

Ἡ ἄλωσις τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπὸ Γ. Φραγκοῦδη.

Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως (3 Μαΐου 1826—25 Μαΐου 1827), ὑπὸ Γεωργ. Ἀσπρέα.

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς, ὑπὸ Γ. Τσοκοπούλου.

Ἡ Κυρὰ-Φροσύνη, ὑπὸ Σπυρ. Ποταμιάνου.

Ἀθανάσιος Διάκος, ὑπὸ Τίμ. Μωραϊτίνη.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ἀλβανῶν ἐν Ναυπλίῳ (1779), ὑπὸ Γ. Ἀντωνοπούλου.

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ τρεῖς Πύργοι. Ἐπεισόδιον ὑπὸ Πολ. Δημητρακοπούλου.

Ὁ Κατσαντώνης, ὑπὸ Χρ. Χρηστοβασίλη.

Ἡ ἄλωσις τῆς Γραμβούσης (Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἐν Κρήτῃ), ὑπὸ Ἰω. Κονδυλάκη.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΓΕΩΡΓ. Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 42